

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Η ανάπτυξη της Αφρικής ως νέου δρώντα στην παγκόσμια οικονομία Η περίπτωση της Νιγηρίας και οι κίνδυνοι από την τρομοκρατία

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Γεώργιος Κρίκωνας

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθηγητής, Νικήτας - Σπύρος Κουτσούκης
Επίκουρος Καθηγητής Ευστράτιος Φακιολάς
Διδάκτωρ Σωτήριος Πετρόπουλος (ε)

(ε) – Επιβλέπων

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2021

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

The emergence of Africa as a new actor in the world economy

The case of Nigeria and the risks of terrorism

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Georgios Krikonas

Committee:

Associate Professor Nikitas - Spyros Koutsoukis

Assistant Professor Efstratios Fakiolas

Dr Sotirios Petropoulos (s)

(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2021

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Η ανάδυση της Αφρικής ως νέου δρώντα στην παγκόσμια οικονομία. Η περίπτωση της Νιγηρίας και οι κίνδυνοι από την τρομοκρατία» του Γεώργιου Κρίκωνα αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την 22/11/2021 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. Σ. Κουτσούκης
2. Επίκουρος Καθηγητής Ε. Φακιολάς
3. Διδάκτωρ Σ. Πετρόπουλος

Abstract

The purpose of this paper is to investigate the potential terrorist threats to Nigeria's economic development. In this context, its economy is researched, the challenges it is called to face in the effort of its economic development are mentioned. We believe that the most important challenge for the country is terrorism. Terrorism in the country is then investigated and the potential risks to its economic development are identified.

In order to search for the necessary data for the elaboration of this work, a thorough secondary research was done through the study of various sources, articles, but also books of the mainly international bibliography. At the same time, other data were sought, which came from international organizations such as the World Bank, the United Nations and national ones such as the Central Bank of Nigeria. Based on these data, a risk matrix was created, which contributed to the assessment of the degree of risk of some factors. We have found that terrorism poses many serious risks to the country's economic development and requires its immediate response.

Given the fact that according to many economic analysts, but also according to the reports of international organizations, Nigeria will in the near future be the "economic locomotive" of Africa, is a very important reason for carrying out this work.

Keywords: Nigeria, economic development, terrorism, international organizations, Africa.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των πιθανών κινδύνων από την τρομοκρατία για την οικονομική ανάπτυξη της Νιγηρίας. Στο πλαίσιο αυτό ερευνάται η οικονομία της, αναφέρονται οι προκλήσεις που αυτή καλείται να αντιμετωπίσει στην προσπάθεια της οικονομικής της ανάπτυξης. Θεωρούμε πως η σημαντικότερη πρόκληση για τη χώρα είναι η τρομοκρατία. Στην συνέχεια ερευνάται η τρομοκρατία στην χώρα και αναγνωρίζονται οι πιθανοί κίνδυνοι για την οικονομική της ανάπτυξη.

Προκειμένου να αναζητηθούν τα απαραίτητα στοιχεία για την εκπόνηση αυτή της εργασίας έγινε ενδελεχής δευτερογενής έρευνα μέσα από τη μελέτη διαφόρων πηγών, άρθρων, αλλά και βιβλίων της διεθνούς κυρίως βιβλιογραφίας. Παράλληλα αναζητήθηκαν και άλλα δεδομένα, που προήλθαν από διεθνείς οργανισμούς όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αλλά και εθνικούς όπως είναι η Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας. Με βάση αυτά τα στοιχεία δημιουργήθηκε μία μήτρα κινδύνων, η οποία συντέλεσε στην αξιολόγηση του βαθμού επικινδυνότητας κάποιων παραγόντων. Διαπιστώσαμε ότι η τρομοκρατία θέτει πολλούς και σοβαρούς κινδύνους για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και απαιτείται η άμεση αντιμετώπιση της.

Δεδομένου του γεγονότος ότι σύμφωνα με πολλούς οικονομικούς αναλυτές, αλλά και σύμφωνα με τις εκθέσεις διεθνών οργανισμών, η Νιγηρία πρόκειται στο άμεσο χρονικό διάστημα να αποτελέσει την "οικονομική ατμομηχανή" της Αφρικής, είναι ένας πολύ σημαντικός λόγος για τη διεξαγωγή αυτής της εργασίας.

Λέξεις – Κλειδιά: Νιγηρία, οικονομική ανάπτυξη, τρομοκρατία, διεθνείς οργανισμοί, Αφρική.

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αποτελεί την περάτωση μιας ιδιαίτερα επίπονης, αλλά ταυτόχρονα και άκρως ενδιαφέρουσας διαδικασίας, μέσα από την οποία κατάφερα να διευρύνω τις γνώσεις μου σε σχέση με τις αλληλεπιδράσεις που εμφανίζονται μεταξύ των χωρών και οι οποίες έχουν ως εφιαλτήριο το διαρκή ανταγωνισμό τους σε όλα τα επίπεδα με προεξέχον αυτό της οικονομίας, αλλάζοντας τις παγκόσμιες ισορροπίες.

Ολοκληρώνοντας αυτή την προσπάθεια θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριες του τμήματος οι οποίοι μου προσέφεραν κάθε στήριξη, επιδεικνύοντας διάθεση συνεργασίας και κατανόησης.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς την οικογένειά μου η οποία με στήριξε σε αυτήν την προσπάθεια, δείχνοντας υπομονή και κατανόηση και παρακινώντας με προς μία κατεύθυνση διαρκούς προσπάθειας.

Γεώργιος Κρίκωνας, Οκτώβριος 2021.

-

Περιεχόμενα

ABSTRACT	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	II
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	IV
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	V
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	VI
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	4
2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ – ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	4
2.1.1 Η περίοδος της Πρώτης Δημοκρατίας (1960-1966)	5
2.1.2 Η περίοδος του εμφύλιου πολέμου (1967-1969).....	6
2.1.3 Η πρώτη περίοδος πραξικοπημάτων (1970-1979)	6
2.1.4 Η περίοδος της Δεύτερης Δημοκρατίας (1979-1983).....	6
2.1.5 Η δεύτερη περίοδος πραξικοπημάτων (1984-1998)	7
2.1.6 Η περίοδος της Τρίτης Δημοκρατίας (1999-Συνεχίζεται).....	7
2.2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ	9
2.3 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	12
3 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΝΙΓΗΡΙΑ.....	14
3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	14
3.2 Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΝΙΓΗΡΙΑ.....	16
4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.....	19
4.1 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	19
4.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΙΓΗΡΙΑΣ	21
4.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	23
5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	31
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ.....	33
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	38

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Η κατάταξη της Νιγηρίας στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς στο σύνολο των εξεταζόμενων χωρών, με στοιχεία από τον Οργανισμό Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International, 2021).	8
Πίνακας 2. Πίνακας Αναγνώρισης Κινδύνων	29
Πίνακας 1. Πληθυσμός το 2000, 2020 και % μεταβολή για τις σαράντα πολυπληθέστερες χώρες του πλανήτη το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη (με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα, διαθέσιμα στο https://data.worldbank.org).	38
Πίνακας 2. Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού των σαράντα πολυπληθέστερων κρατών του πλανήτη το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη. (με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα, διαθέσιμα στο https://data.worldbank.org)	39
Πίνακας 3. ΑΕΠ το 2000, 2020 και % μεταβολή για τις εικοσιπέντε χώρες του πλανήτη με το μεγαλύτερο ΑΕΠ το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη. (με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα, διαθέσιμα στο https://data.worldbank.org)	40
Πίνακας 4. Μερίδιο % ανά τομέα στο ΑΕΠ της Νιγηρίας από το 1981 έως και το 3ο τρίμηνο του 2019, (πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας, διαθέσιμο στο https://www.cbn.gov.ng).	41
Πίνακας 5. Μερίδιο % ανά τομέα στο ΑΕΠ της Νιγηρίας από το 1981 έως και το 3ο τρίμηνο του 2019, (πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας, διαθέσιμο στο https://www.cbn.gov.ng).	42

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1. Κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Αφρική (Πηγή: Χουλιάρας και Πετρόπουλος, 2016, σ. 116).	10
Εικόνα 2. Ποσοστό των στρατιωτικών δαπανών επί του ΑΕΠ της κυβέρνησης της Νιγηρίας και σε παγκόσμιο επίπεδο για τα έτη 1999-2020 (Πηγή: World Bank, 2021a).	24
Εικόνα 3. Ποσοστό των στρατιωτικών δαπανών επί των συνολικών δαπανών της κυβέρνησης της Νιγηρίας και σε παγκόσμιο επίπεδο για τα έτη 2000-2020 (Πηγή: World Bank, 2021a).	25
Εικόνα 5. Συνολικό ποσό άμεσων ξένων επενδύσεων ανά έτος για την Νιγηρία για τα έτη 1999-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).	26
Εικόνα 6. Σημαντικότητα χαρακτηριστικών μιας χώρας για τους επενδυτές (Πηγή: World Bank Group, 2018, p. 25)	26
Εικόνα 7. Αριθμός διεθνών αφίξεων τουριστών στην Νιγηρία για τα έτη 1999-2016 (Πηγή: World Bank, 2021a).	27
Εικόνα 8. Έσοδα από τον διεθνή τουρισμό της Νιγηρίας για τα έτη 1995-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).....	28
Εικόνα 9. Ποσοστό κερδών από τον διεθνή τουρισμό επί των κερδών από τις εξαγωγές της Νιγηρίας για τα έτη 1995-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).....	28
Εικόνα 10. Μήτρα κινδύνων από την τρομοκρατία για την οικονομία της Νιγηρίας.	30

-

1 Εισαγωγή

Είναι πλέον, αναμφισβήτητο γεγονός ότι η παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ φθίνει, όπως έγινε στο παρελθόν με όλες τις χώρες – ηγεμόνα (Lachman, 2020, σ. 11). Ο μονοπολικός κόσμος που δημιουργήθηκε το 1991 μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης με κράτος - ηγεμόνα τις ΗΠΑ οδεύει ταχέως προς το τελείωμα του εάν δεν έχει ήδη έχει τελειώσει. Νέες δυνάμεις εμφανίστηκαν (Hopewell, 2015) και ακόμη περισσότερες αναμένεται να εμφανιστούν οι οποίες σταδιακά θα υποσκελίσουν κι άλλο την απόλυτη υπεροχή των ΗΠΑ (Flockhart, 2016). Κάποιοι ερευνητές όπως ο Nye υποστηρίζουν ότι οι ΗΠΑ χάνουν βαθμιαία ισχύ αλλά θα αργήσουν πολύ να χάσουν την πρώτη θέση (Lynch, 2016), ενώ ο Layne (2012) την τοποθέτησε περίπου στην δεκαετία του 2030.

Το διεθνές σύστημα φαίνεται να αλλάζει και τελικά να γίνεται ένα σύστημα που θα χαρακτηρίζεται από μία πολυπολικότητα λόγω της συνεχούς γεφύρωσης του χάσματος ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες και τις αναπτυσσόμενες. Αυτή η μετατόπιση που αρχίζει πλέον να είναι εμφανής ως προς τον οικονομικό πλούτο και τις δυνατότητες ανάπτυξης, είναι προφανές ότι επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Μελλοντικά θα οδηγήσει στη διαμόρφωση νέων σχέσεων εξουσίας μεταξύ τους τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μετατόπιση της ισχύος παρατηρείται με φορά από την Δύση προς την Ανατολή αλλά και από τον Βορρά προς τον Νότο, δηλαδή κυρίως από τις ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη προς χώρες τις Ανατολικής Ασίας, της Νοτίου Αμερικής και της Αφρικής (Cox, 2012). Η Αφρική βγαίνει από την αφάνεια και θα διαδραματίζει όλο και μεγαλύτερο ρόλο στο παγκόσμιο γίνεσθαι τα επόμενα χρόνια. Θα πάψει να είναι πλέον ο «Τρίτος Κόσμος». Όπως πολύ εύστοχα από το 2009 ο Dowden παρατήρησε ότι οι εικόνες των φτωχών Αφρικανών που λιμοκτονούν, υποφέρουν και ταλαιπωρούνται από τους πολέμους θα αντικατασταθούν από εικόνες που περισσότερο θυμίζουν Δυτική Ευρώπη και ΗΠΑ (Χουλιάρης και Πετρόπουλος, 2015, σ. 99). Αν και πάνω στο θέμα αυτό προκύπτουν αρκετές συζητήσεις / ερωτήματα. Μεταξύ των ερευνητών τα κυριότερα ερωτήματα είναι:

1. Εάν όλη η ήπειρος βγαίνει από την αφάνεια ή μόνο κάποιες χώρες (Omeje, 2021).
2. Αν είναι δυνατό να γεφυρωθούν οι έντονες διαφορές που υπάρχουν ακόμη και εντός της κάθε χώρας.
3. Στο νέο πολυπολικό κόσμο που σχηματίζεται ποιο θα είναι τελικά το μέλλον της Αφρικής: Η αφθονία της ηπείρου σε πρώτες ύλες θα την καταδικάσουν και θα πέσει θύμα των ισχυρότερων κρατών στην μάχη απόκτησης τους ή θα την βοηθήσουν εφαρμόζοντας κατάλληλες πολιτικές να αναπτυχθεί και να καταφέρει να ασκήσει σημαντικό ρόλο στο νέο κόσμο (Onuoha, 2016).
4. Αν θα είναι ανταγωνιστική στην παγκόσμια αγορά (Adeleye & Esposito, 2018).

Θεωρούμε ότι δικαίως εμφανίστηκαν αυτά τα ερωτήματα αλλά θεωρούμε ότι το τελικό αποτέλεσμα για την Αφρική θα είναι θετικό με την ανάδυση κι άλλων οικονομικών δυνάμεων επί της ηπείρου. Ήδη αυτή την άνοδο μπορούμε να την δούμε από τα στοιχεία της βάσης δεδομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank, 2021a) αλλά και άλλων οργανισμών, όπου θα φανεί ότι τα τελευταία 20 χρόνια υπάρχει γενικά μια καλύτερευση σε μακροοικονομικούς και άλλους δείκτες πολλών

αφρικανικών χωρών, αν και κάποιες ακόμη δεν έχουν αφήσει εντελώς πίσω τους το παρελθόν. Επιπρόσθετα, η πολιτική βούληση φαίνεται να υπάρχει για περαιτέρω άνοδο όλης της ηπείρου. Οι ηγέτες των αφρικανικών κρατών μέσω της Αφρικανικής Ενώσεως σκοπεύουν να δημιουργήσουν μια από τις μεγαλύτερες ενιαίες αγορές του κόσμου (Fofack, 2018).

Η πλέον γνωστή οικονομία της Αφρικής είναι η Νότιος Αφρική, είναι μέλος της ομάδας BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa), που διεκδικεί όλο και μεγαλύτερο ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο. Αλλά σύμφωνα με την βάση δεδομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας η Νιγηρία - σε Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) την έχει ξεπεράσει από το 2014 (World Bank, 2021a). Επιλέξαμε να μελετήσουμε την Νιγηρία διότι δεν είναι μόνο η αφρικανική χώρα με το μεγαλύτερο ΑΕΠ αλλά είναι και μια χώρα με μεγάλες ποσότητες φυσικού πλούτου και δυναμικό δημογραφικό στοιχείο που εκτιμάται από την γνωστή εταιρεία οικονομικών υπηρεσιών P.W.C. ότι το 2050 θα είναι η 14η οικονομία στον κόσμο και η «ατμομηχανή» της Αφρικής (Hawksworth et al., 2017). Από την μελέτη της βιβλιογραφίας φαίνεται ότι εμφανίζει μια δυναμική που αναμένεται να διαδραματίσει μεγάλο ρόλο στο «γίγνεσθαι» της ηπείρου όπως και σε κάποιο βαθμό σε όλο τον πλανήτη. Επιπρόσθετα είναι ήδη μέλος των άτυπων ομάδων MINT (Mexico, Indonesia, Nigeria, Turkey) και NEXT 11 (οι χώρες MINT και Bangladesh, Egypt, Iran, South Korea, Pakistan, Philippines, Vietnam).

Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να μελετήσει την οικονομία της Νιγηρίας και τους πιθανούς κινδύνους που τίθενται για την οικονομική ανάπτυξη από την δράση τρομοκρατικών ομάδων. Στα πλαίσια αυτά στο δεύτερο κεφάλαιο ερευνώνται η ιστορική διαδρομή και τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της χώρας αλλά και αναφέρονται οι πιθανές προκλήσεις που μπορεί αυτή να αντιμετωπίσει στην προσπάθεια της οικονομικής της ανάπτυξης. Θεωρούμε ως σημαντικότερη την τρομοκρατία διότι σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του University of Maryland (2021) υπάρχει μια μετατόπιση της τρομοκρατίας προς την Αφρική και κυρίως την Νιγηρία. Στην χώρα δρα η πλέον θανατηφόρα τρομοκρατική οργάνωση του πλανήτη τα τελευταία έτη, η BOKO HARAM. Ενώ βάση έκθεσης του ΟΗΕ (UNDP, 2020) αλλά και των στοιχείων του Institute for Economics & Peace (2021) φαίνεται ότι η Νιγηρία λόγω του φαινομένου της τρομοκρατίας υφίσταται την μεγαλύτερη αρνητική οικονομική επίδραση μεταξύ των χωρών της αφρικανικής ηπείρου.

Στην συνέχεια στο τρίτο κεφάλαιο ερευνάται η τρομοκρατία στην χώρα και στο τέταρτο οι κίνδυνοι που μπορεί να θέσει στην οικονομία της. Προκειμένου να αναζητηθούν τα απαραίτητα στοιχεία για την ολοκλήρωση της εργασίας, πραγματοποιήσαμε έρευνα μέσα από τη μελέτη πηγών, άρθρων, αλλά και βιβλίων της διεθνούς κυρίως βιβλιογραφίας. Ενώ αναζητήθηκαν δεδομένα προερχόμενα από διεθνείς οργανισμούς και φορείς, όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αλλά και εθνικούς όπως είναι η Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας. Διαπιστώσαμε ότι το κόστος στην οικονομία που θέτει κάθε κίνδυνος μπορούμε να τον εκτιμήσουμε είτε μέσω εξειδικευμένων μαθηματικών υπολογισμών όπου απαιτείται να γίνουν αρκετές παραδοχές από τον ερευνητή, είτε με την χρήση μελετών από άλλους ερευνητές που έχουν ήδη κάνει τους ανάλογους υπολογισμούς. Η μέθοδος έρευνας που επιλέξαμε είναι να χρησιμοποιήσουμε τους υπολογισμούς που έχουν ήδη κάνει σε πρόσφατες ανάλογες μελέτες άλλοι ερευνητές σε συνδυασμό με στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς και φορείς. Με βάση αυτά τα δεδομένα δημιουργήσαμε μία μήτρα κινδύνων, η οποία συντέλεσε στην αξιολόγηση του βαθμού επικινδυνότητας για την οικονομία από την τρομοκρατία, κάτι το οποίο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προσπάθεια της επιτυχούς αντιμετώπισης της.

Στο τελευταίο κεφάλαιο καταγράφουμε τα συμπεράσματα που καταλήξαμε. Δεδομένης της οικονομικής δυναμικής που φαίνεται να αναπτύσσει η Αφρικανική ήπειρος και ιδιαίτερα η Νιγηρία,

σε συνδυασμό με το πάντα επίκαιρο πρόβλημα της τρομοκρατίας η σπουδαιότητα της συγκεκριμένης μελέτης είναι μεγάλη.

2 Η περίπτωση της Νιγηρίας

2.1 Ιστορική – πολιτική – οικονομική αναδρομή

Η Νιγηρία είναι παράκτια χώρα της Δυτικής Αφρικής. βρίσκεται στον κόλπο της Γουινέας Η χώρα καλύπτει έκταση 923.770 τετρ. Χλμ (World Bank, 2021). Συνορεύει με το Τσαντ, το Καμερούν, την Δημοκρατία του Μπενίν και την Δημοκρατία του Νίγηρα (Adamolekun, 1999). Τα σύνορα της σημερινής Νιγηρίας δημιουργήθηκαν από τους Βρετανούς αποικιοκράτες το 1914 με οικονομοτεχνικά κριτήρια προς εξοικονόμηση χρημάτων της βρετανικής αυτοκρατορίας. Δεν ελήφθησαν υπόψη η ιστορία και οι πολιτισμικές – θρησκευτικές διαφορές μεταξύ των φυλών, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές διαφορετικές φυλές και θρησκείες εντός της χώρας (Elaigwu, 2007). Η χώρα δεν αποτελούταν από ένα συμπαγή πληθυσμό με κοινή εθνική ταυτότητα - συνείδηση. Αυτή η έλλειψη εθνικής ταυτότητας συχνά ονομάζεται «εθνικό ζήτημα» και κατά τους Momoh και Adejumo (2002) είναι η βασική αιτία όλων των προβλημάτων που αντιμετώπισε η Νιγηρία από ιδρύσεως του κράτους.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του αριθμού των φυλών / εθνοτικών ομάδων στην Νιγηρία σε σχέση με την διεθνή πραγματικότητα της εποχής θα αναφέρουμε ότι το 1987 κατά τον Onwujegwu την δεκαετία του 1960 σε ολόκληρο τον πλανήτη υπήρχαν περισσότερες από 3000 τέτοιες ομάδες. Οι 1000 ήταν στην Αφρική από τις οποίες περίπου οι 250 στην Νιγηρία, δηλαδή περίπου το 8,33% μόνο σε μια χώρα. Αλλά μεταξύ όλων αυτών των ομάδων ότι υπάρχουν μόνο τέσσερις μεγάλες φυλές:

1. Οι Χαούσα στα βόρεια.
2. Οι Φουλανί στα βόρεια.
3. Οι Ίγκμπο στα ανατολικά και νότια.
4. Οι Γιουρούμπα στα νότια και δυτικά (Faluyi et al., 2019).

Επιπλέον, στην χώρα υπάρχουν περισσότερες από 100 θρησκείες / παρακλάδια θρησκειών. Μπορούμε να τις χωρίσουμε σε τρεις μεγάλες ομάδες:

1. Χριστιανισμός.
2. Ισλαμισμός.
3. Παραδοσιακές αφρικανικές θρησκείες.

Το 2012 κατά τους Brinkel και Ait-Hida (2012) περίπου το 40% των Νιγηριανών ήταν χριστιανοί, περίπου το 50% ήταν μουσουλμάνοι και περίπου το 10% ήταν οπαδοί των παραδοσιακών αφρικανικών θρησκειών. Μπορούμε να αναφέρουμε ότι:

1. Στα βόρεια οι Χαούσα / Φουλανί και οι άλλες φυλές που ζουν εκεί είναι κυρίως μουσουλμάνοι,

2. Στα ανατολικά - νοτιοανατολικά οι Ίγκμπο και οι άλλες φυλές που ζουν εκεί είναι κυρίως χριστιανοί,
3. Στα νότια και δυτικά οι Γιουρούμπα και οι άλλες φυλές που ζουν εκεί είναι κατά περίπου 50% χριστιανοί και 50% μουσουλμάνοι.

Γενικά στα βόρεια τμήματα κυριαρχούν οι μουσουλμάνοι και στα νότια οι χριστιανοί. Συνοψίζοντας, η Νιγηρία είναι η χώρα με τις περισσότερες εθνοτικές ομάδες στον πλανήτη αλλά ταυτόχρονα και μια χώρα με έντονη θρησκευτική διαφορετικότητα (Agbiboa, 2013).

2.1.1 Η περίοδος της Πρώτης Δημοκρατίας (1960-1966)

Η χώρα κατάφερε έπειτα από μακροχρόνιους αγώνες να αποκτήσει τελικά την πολυπόθητη ανεξαρτησία της, την 1η Οκτωβρίου 1960. Το μέλλον για την χώρα φαίνονταν ευσύννο από την ανακάλυψη εμπορικών ποσοτήτων πετρελαίου δύο χρόνια πριν σε περιοχές στο Δέλτα του ποταμού Νίγηρα ενώ ήταν ήδη η πιο πυκνοκατοικημένη χώρα στην Αφρική. Λόγω του διαφαινόμενου λαμπρού οικονομικού μέλλοντος πολλοί βιάστηκαν να θεωρήσουν ότι σύντομα η χώρα θα αναλάμβανε ηγετική θέση όχι μόνο στην Αφρική αλλά και παγκόσμια (Falola & Heaton, 2008, p. 258).

Με την ανεξαρτησία της χώρας ξεκινάει η προσπάθεια για να προωθηθεί η ιδέα ενός ισχυρού κράτους με μια εθνική ταυτότητα. Η δομή του πρώτου κράτους είναι ένα ομοσπονδιακό κράτος πάνω στα θεμέλια που είχαν θέσει οι Βρετανοί από το 1954, με στόχο να τεθούν υπό έλεγχο τις τάσεις των φυλών και εθνοτικών ομάδων να είναι ανεξάρτητες και να μην αποδέχονται ότι είναι κομμάτι του κράτους της Νιγηρίας (Kirsten, 1996).

Η προσπάθεια να γεφυρωθούν οι διαφορές μεταξύ τους είναι άκαρπη κυρίως λόγω της επιθυμίας των φυλών / εθνοτικών ομάδων να ανέλθουν στην εξουσία. Η εξουσία σε περιφερειακό ή/και ομοσπονδιακό επίπεδο έδινε την δυνατότητα να αποκτήσουν την εκμετάλλευση του άφθονου φυσικού πλούτου. Μόνιμη προσπάθεια των φυλών στις περιοχές που είχαν κοιτάσματα ήταν να εκμεταλλεύονται τα έσοδα προς όφελος της περιοχής τους και προσωπικό όφελος των διοικούντων σε τοπικό επίπεδο, γεγονός που οδηγούσε σε διαφθορά. Ενώ, των φτωχών περιοχών σε κοιτάσματα ήταν η κατανομή των εσόδων σε όλη την χώρα κυρίως με βάση τον πληθυσμό και τις ανάγκες σε υποδομές. Αυτό είχε αποτέλεσμα να εντείνονται οι διαφορές μεταξύ των εθνοτικών ομάδων παρά να γεφυρώνονται (Schwarz, 1983).

Ενώ έχουν ανακαλυφθεί εμπορικά κοιτάσματα πετρελαίου δεν έχει προχωρήσει αρκετά η εκμετάλλευσή τους και το πετρέλαιο συμβάλλει ελάχιστα στην οικονομία. Τα έσοδα από το πετρέλαιο αφορούν τα ενοίκια που πληρώνουν κυρίως βρετανικές εταιρείες για να έχουν το δικαίωμα να κάνουν γεωτρήσεις προς άντληση πετρελαίου. Η οικονομία της χώρας βασίζεται στην αγροτική παραγωγή. Η χώρα παράγει κακάο, φιστίκια, καουτσούκ και λάδι σε μεγάλες ποσότητες. Περίπου το 70% των εσόδων της χώρας βασίζονται στις εξαγωγές αυτών των προϊόντων (Faluyi et al., 2019, p. 49)

Η κυβέρνηση με στόχο την οικονομική ανάπτυξη της χώρας το 1962 θέτει σε εφαρμογή ένα Εθνικό Αναπτυξιακό Σχέδιο. Το σχέδιο προβλέπει επενδύσεις στην βιομηχανία, την γεωργία και την εκπαίδευση. Το σχέδιο αποδίδει παρόλο που δεν επιτεύχθηκαν οι πολύ φιλόδοξοι στόχοι της κυβέρνησης. Η χώρα αργά αλλά σταθερά αρχίζει να εκβιομηχανίζεται κυρίως στον τομέα εξόρυξης πετρελαίου και γρήγορα αυξάνεται η δυνατότητα παραγωγής αργού πετρελαίου. Η γεωργία από 63,4% μειώνεται σε 55,6% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) ενώ η εξόρυξη αυξάνεται από 0,9% σε 4,8% του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ της χώρας αυξάνεται περίπου κατά 50% ενώ αρχίζουν και οι

ξένες επενδύσεις στην χώρα παρόλο την πολιτική αστάθεια (Falola & Heaton, 2008, p. 163). Παρά την βελτίωση της οικονομίας η διαφθορά κυριαρχούσε στην χώρα, οι διαφορές μεταξύ των εθνοτικών ομάδων δεν εξομαλύνονται και συνεχίζεται η μάχη με κάθε τρόπο για απόκτηση ή διατήρηση της εξουσίας με στόχο τις οικονομικές απολαβές από τους φυσικούς πόρους. Αυτές οι εντάσεις οδήγησαν σε στρατιωτικό πραξικόπημα τον Ιανουάριο του 1966 και τελικά στον εμφύλιο πόλεμο το 1967 (Schwarz, 1983).

2.1.2 Η περίοδος του εμφύλιου πολέμου (1967-1969)

Η πλουσιότερη περιοχή της χώρας σε κοιτάσματα πετρελαίου, η ανατολική περιφέρεια, αγωνίζεται για την απόσχιση της ώστε να διαχειρίζεται μόνη της τα κοιτάσματα της. Εμφύλιος πόλεμος ξεσπά μεταξύ της και του κεντρικού κράτους. Κατά την διάρκεια του πολέμου διαπράττονται φρικτά εγκλήματα και καταλήγει σε ήττα των ανατολικών με 1 έως 3 εκατομμύρια νεκρούς Νιγηριανούς. Την περίοδο αυτή σταματούν οι προσπάθειες για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας σε κάθε επίπεδο και η διαφθορά αυξάνει (Falola & Heaton, 2008).

2.1.3 Η πρώτη περίοδος πραξικοπημάτων (1970-1979)

Μόλις τελείωσε ο πόλεμος, η χώρα συνεχίζει με επικεφαλής τον νικητή του εμφυλίου, τον αρχηγό των πραξικοπηματιών του 1966. Μέχρι το τέλος της περιόδου ακολούθησαν άλλα δύο πραξικοπήματα που σύμφωνα με τους εμπνευστές τους στόχο είχαν την καταπολέμηση της διαφθοράς και την μετάβαση στην δημοκρατία γιατί ο κάθε προηγούμενος δικτάτορας δεν υλοποιούσε τα ανωτέρω. Αυτή την περίοδο το ΑΕΠ της χώρας αυξάνει πολύ γρήγορα λόγω της αύξησης των διαθεσίμων προς ενοικίαση κοιτασμάτων πετρελαίου αλλά και της πετρελαϊκής κρίσης του 1970 που οδηγεί σε μεγάλη αύξηση της τιμής των καυσίμων. Αλλά η διαφθορά εντός του κρατικού μηχανισμού είναι μεγάλη και τα κέρδη δεν αξιοποιούνται κατάλληλα κάνοντας επενδύσεις σε παραγωγικούς τομείς (Osaghae, 1998). Στο πέραςμα της πολυτάραχης αυτής περιόδου η Νιγηρία διοικούνταν από τις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) οι οποίες όμως, επιχειρώντας να επιβάλουν την τάξη και την πειθαρχία στο εσωτερικό, δεν έδειχναν σχεδόν κανένα ενδιαφέρον για τα ζητήματα που αφορούσαν την οικονομική ανάπτυξη, την δημιουργία σημαντικών έργων υποδομής και την προσέλκυση επενδύσεων από άλλες χώρες. Τα μεγάλα κέρδη από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων οδηγούν σε στρέβλωση της οικονομίας. Δεν αναπτύχθηκαν όλοι οι τομείς της οικονομίας, η πλειοψηφία των πολιτών παρέμειναν φτωχοί, η διαφθορά αυξήθηκε όπως και οι εθνοτικές διαμάχες (Lewis, 1999).

2.1.4 Η περίοδος της Δεύτερης Δημοκρατίας (1979-1983)

Τον Αύγουστο του 1979 διεξάγονται εκλογές και η χώρα δείχνει να βγαίνει από τον κύκλο των πραξικοπημάτων και να συνεχίζει προς την ανάπτυξη. Αλλά το 1981 ο κύριος μοχλός ανάπτυξης της, το πετρέλαιο, πλήττεται από μια μεγάλη πτώση στην τιμή πώλησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καταρρεύσουν τα έσοδα της κυβέρνησης και συνεπώς το ΑΕΠ και η οικονομία της χώρας. Η κυβέρνηση δεν προσπαθεί να περιορίσει την διαφθορά και να αναδιαρθρώσει την οικονομία αλλά το 1982 καταφεύγει στον εξωτερικό δανεισμό. Η οικονομία μπαίνει σε βαθιά ύφεση και το εξωτερικό χρέος διπλασιάζεται έως το 1983. Η κακή διαχείριση από την κυβέρνηση δεν βοηθά στην επίλυση των υπάρχοντων προβλημάτων και πλέον στην χώρα επικρατεί χάος που καταλήγει πάλι σε επέμβαση του στρατού (Osaghae, 1998).

2.1.5 Η δεύτερη περίοδος πραξικοπημάτων (1984-1998)

Στο τέλος του 1983 πραγματοποιείται πραξικόπημα και στην συνέχεια θα ακολουθήσουν άλλα δύο, ενώ ενδιάμεσα έγινε μια προσπάθεια για επιστροφή στην δημοκρατία αλλά οι πραξικοπηματίες την απέτρεψαν. Οι στόχοι και των τριών πραξικοπημάτων ήταν ίδιοι όπως και στην προηγούμενη περίοδο πραξικοπημάτων. Αλλά περισσότερο ασχολήθηκαν με την διατήρηση τους στην εξουσία και την αρπαγή του δημόσιου χρήματος παρά την αναδιάρθρωση της οικονομίας και την βελτίωση του επιπέδου ζωής των Νιγηριανών. Αρχικά η κυβέρνηση εφαρμόζει δέσμη μέτρων λιτότητας αλλά λόγω της κακοδιαχείρισης και της διαφθοράς δεν καταφέρνει να εξυπηρετήσει το διαρκώς αυξανόμενο εξωτερικό χρέος. Η οικονομική κατάσταση χειροτερεύει και το 1985 το ΔΝΤ προτείνει ένα πρόγραμμα διαθρωτικής προσαρμογής της οικονομίας. Το πρόγραμμα ήταν κατά τα πρότυπα των αντίστοιχων προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν αυτή την εποχή και σε άλλες χώρες της Αφρικής. Περιλάμβανε μεταρρυθμίσεις όπως περιορισμό των κρατικών δαπανών, ευρείες ιδιωτικοποιήσεις και υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος. Η κυβέρνηση μη έχοντας άλλη επιλογή δέχεται και εφαρμόζει το πρόγραμμα (Falola & Heaton, 2008).

Από την μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας προκύπτει ότι το πρόγραμμα σε κάποιους τομείς βοήθησε την χώρα ενώ σε κάποιους άλλους ήταν καταστροφικό. Βοήθησε στην προσπάθεια διαχείρισης του εξωτερικού χρέους αλλά δημιούργησε προβλήματα:

1. Στους ξένους επενδυτές με συνέπεια ο δείκτης άμεσων ξένων επενδύσεων να παραμένει σε χαμηλά όρια.
2. Στην απασχόληση με συνέπεια αύξηση της ανεργίας.
3. Η ανεργία σε συνδυασμό με την υποτίμηση του νομίσματος οδήγησε περισσότερους Νιγηριανούς στα όρια της φτώχειας και τελικά σε αύξηση της εγκληματικότητας και της βίας.

Η οικονομία συνεχίζει να βασίζεται στο πετρέλαιο παρόλο την αδυναμία προσέλκυσης επενδυτών που δεν επιτρέπει στην χώρα να βελτιώσει τις εγκαταστάσεις εξόρυξης πετρελαίου ούτε και να δημιουργήσει εγκαταστάσεις επεξεργασίας πετρελαιοειδών. Με συνέπεια να μην κερδίζει τα μέγιστα από τον φυσικό της πλούτο αφού συνεχίζει να πουλάει το πετρέλαιο ως ακατέργαστο προϊόν. Στο τέλος της δεκαετίας τα έσοδα της κυβέρνησης είναι σχεδόν εξ' ολοκλήρου από αυτό και οι εξαγωγές από την γεωργία να αποδίδουν μόνο το 2% των εσόδων σε σχέση με περίπου το 70% που απέδιδαν την δεκαετία του 1960. Λόγω της εγκατάλειψης του τομέα της γεωργίας ξεκινούν εισαγωγές γεωργικών προϊόντων προς κάλυψη των αναγκών του διαρκώς αυξανόμενου πληθυσμού. Παράλληλα, τα διαχρονικά προβλήματα της χώρας όπως η διαφθορά, οι οικονομικές – κοινωνικές ανισότητες, εθνοτικές διαφορές συνεχίζουν και κάποιες φορές μεγαλώνουν. Τα ανωτέρω οδηγούν τους απλούς πολίτες στην δημιουργία πολλών οργανώσεων με στόχο να πολεμήσουν το διεφθαρμένο κράτος και να καλυτερεύσουν το βιοτικό τους επίπεδο (Faluyi et al., 2019).

2.1.6 Η περίοδος της Τρίτης Δημοκρατίας (1999-Συνεχίζεται)

Το 1999 έχουμε επιστροφή στην δημοκρατία. Ο πρώτος πρόεδρος αντιλαμβανόμενος τα διαχρονικά προβλήματα της χώρας με κατάλληλες πολιτικές και μεταρρυθμίσεις προσπαθεί να τα επιλύσει. Οι ξένοι επενδυτές επιστρέφουν στην χώρα, το ΑΕΠ αυξάνει διαρκώς και το εξωτερικό χρέος μειώνεται, όμως ακόμη η οικονομία συνεχίζει να στηρίζεται στην εξόρυξη του πετρελαίου. Περιστατικά διαφθοράς που εμπλέκονται ακόμη και γνωστοί πολιτικοί – υψηλόβαθμοι κρατικοί αξιωματούχοι γίνονται γνωστά σε όλο τον κόσμο (Brinkel & Ait-Hida, 2012). Αλλά όπως φαίνεται στον πίνακα 1 γίνονται κάποια βήματα καταπολέμησης της διαφθοράς, η χώρα δεν είναι πλέον σταθερά στις τελευταίες θέσεις στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς αλλά περίπου στο τελευταίο 20% της κατάταξης.

Όπως φαίνεται από το ετήσιο βιβλίο στατιστικών για την Αφρική που εκδίδει ο ΟΗΕ το 2010, περίπου μετά από μια δεκαετία δημοκρατικής διακυβέρνησης, η φτώχεια παραμένει και το 84,5% του πληθυσμού ζει με λιγότερο από 2\$ την ημέρα. Η ανισοκατανομή του πλούτου συνεχίζεται κυρίως μεταξύ του πλούσιου χριστιανικού νότου και του φτωχού μουσουλμανικού βορρά. Το φτωχότερο 10% του πληθυσμού κατέχει περίπου το 1,8% του εθνικού εισοδήματος ενώ στα χέρια του πλουσιότερου 10% βρίσκεται το 38,2% (UNITED NATIONS PUBLICATIONS, 2017).

Πίνακας 1. Η κατάταξη της Νιγηρίας στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς στο σύνολο των εξεταζόμενων χωρών, με στοιχεία από τον Οργανισμό Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International, 2021).

Έτος	Σειρά κατάταξης / Σύνολο χωρών
1996	54/54
1997	52/52
1998	81/85
1999	98/99
2000	90/90
2001	90/91
2002	101/102
2003	132/133
2004	144/146
2005	152/159
2006	142/163
2007	147/180
2008	121/180
2009	130/180
2010	143/178
2011	143/183
2012	139/176
2013	144/177
2014	136/175
2015	136/168
2016	136/176
2017	148/180
2018	146/180
2019	149/180

Οι επόμενοι πρόεδροι έχουν τους ίδιους στόχους με τον πρώτο. Γίνονται επενδύσεις και κατασκευάζονται μεγάλα έργα υποδομής. Γίνεται αντιληπτό ότι η νιγηριανή οικονομία εξαρτάται υπερβολικά από το πετρέλαιο γεγονός που την κάνει ευάλωτη στις διακυμάνσεις της τιμής του στις διεθνείς αγορές. Προωθούνται περισσότερες μεταρρυθμίσεις στην οικονομία με σκοπό να μην είναι μονοσήμαντη αλλά να αναπτυχθούν κι άλλοι τομείς. Δίνεται έμφαση σε περαιτέρω εκβιομηχάνιση της χώρας, σε βελτίωση – αύξηση της αγροτικής παραγωγής, προσέλκυση ξένων επενδύσεων, βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγείας. Το ΑΕΠ της χώρας αυξάνει περισσότερο και γενικά η εικόνα της χώρας σε όλους τους δείκτες ευημερίας αλλά και στους επενδυτές στο εξωτερικό αρχικά βελτιώνεται αλλά η έξαρση των τρομοκρατικών επιθέσεων σε συνδυασμό με την πτώση στις τιμές του πετρελαίου διακόπτει την συνεχή άνοδο. Η επιτυχία των

μεταρρυθμίσεων στον τομέα της οικονομίας δεν ακολουθείται από επιτυχία και στους τομείς των άλλων χρόνιων προβλημάτων. Ενδεικτικά, στον τομέα της διαφθοράς όπως φαίνεται στον πίνακα 1 η χώρα παραμένει στο τελευταίο 20% της κατάταξης. Ενώ η χώρα γίνεται και ευρύτερα γνωστή για την δράση της τρομοκρατικής οργάνωσης Boko Haram μετά το 2009, γενικά η εν λόγω οργάνωση φαίνεται να γιγαντώνεται και να δρα όχι μόνο στην Νιγηρία αλλά και στις γειτονικές χώρες. Πλήθος δημοσιευμάτων και μελετών αναφέρονται σε αυτή και αναμένεται να απασχολήσει την επικαιρότητα για αρκετό καιρό ακόμη εάν δεν αντιμετωπιστεί άμεσα (Faluyi et al., 2019).

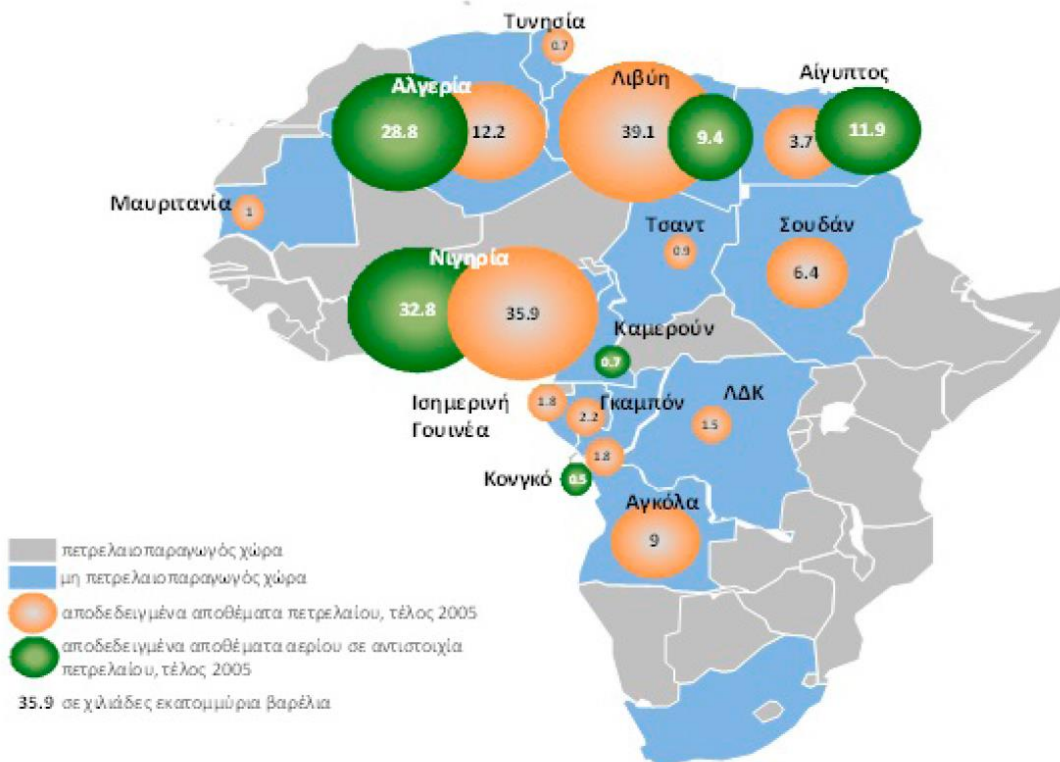
2.2 Η οικονομία της Νιγηρίας σήμερα

Είναι προφανές πως αυτού του είδους οι μεταρρυθμίσεις που προωθήθηκαν και εφαρμόστηκαν με έναν σχετικά αποτελεσματικό τρόπο κατάφεραν να αλλάξουν την οικονομία της χώρας. Έτσι, η Νιγηρία σήμερα αποτελεί την μεγαλύτερη οικονομία στο σύνολο των αφρικανικών χωρών, με έναν πληθυσμό ο οποίος ξεπερνάει τα 206 εκατομμύρια κατοίκους. Στον πίνακα 1 του παραρτήματος φαίνεται ότι η Νιγηρία είναι ήδη η έβδομη πολυπληθέστερη χώρα στον κόσμο. Επιπλέον, στον ίδιο πίνακα παρατηρούμε ότι στις σαράντα πολυπληθέστερες χώρες είναι και άλλες δέκα χώρες από την μαύρη ήπειρο (World Bank, 2021a).

Η δυναμική του πληθυσμού της Νιγηρίας και γενικά της Αφρικής γίνεται εύκολα αντιληπτή στον πίνακα 2 του παραρτήματος όπου για τις ίδιες χώρες φαίνεται η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού τους με βάση την ηλικιακή ομάδα. Ενώ, σύμφωνα με τις προβλέψεις αναμένεται έως το 2050 η Νιγηρία, η Τανζανία και η Δημοκρατία του Κονγκό να είναι η τρίτη, η πέμπτη και η έκτη πολυπληθέστερη χώρα στον πλανήτη αντίστοιχα (Χουλιάρας και Πετρόπουλος, 2015, σ. 21). Το δημογραφικό στοιχείο αναμένεται να βοηθήσει την οικονομία της χώρας προσφέροντας εργατικό δυναμικό για πολλά έτη αλλά και καταναλωτικό κοινό. Από την άλλη εάν συνεχιστεί αυτή η αύξηση αναμένεται λόγω του υπερπληθυσμού να υπάρξουν προβλήματα, όπως ανεργία εάν δεν δημιουργηθούν έγκαιρα νέες θέσεις εργασίας ήδη τα τελευταία 5 έτη η ανεργία έχει διπλασιαστεί (World Bank, 2021a). (ή nigerianstat.gov.ng). Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι πληθυσμιακά, οικονομικά κ.α. στοιχεία για την Νιγηρία μπορούμε να συλλέξουμε από πολλές πηγές, κρατικές και μη. Οι πηγές αυτές δεν έχουν πάντα τα ίδια νούμερα με συνέπεια να είναι δύσκολη η επιλογή της ακριβέστερης πηγής. Από την έρευνα μας παρατηρήσαμε ότι σε γενικές γραμμές υπάρχουν αποκλίσεις μεταξύ των πηγών αλλά συνήθως σε κάθε τομέα η τάση στα στοιχεία είναι ίδια. Για την εργασία μας χρησιμοποιήσαμε στοιχεία κυρίως από την Παγκόσμια Τράπεζα και την Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας. Η επιλογή μας βασίστηκε στο γεγονός ότι μελετώντας την βιβλιογραφία παρατηρήσαμε ότι η πλειοψηφία των ερευνητών χρησιμοποιεί αυτές τις πηγές.

Η Νιγηρία όπως έχουμε αναφέρει είναι μια χώρα με πλούσιο υπέδαφος όπως και όλη η Αφρική. Διαθέτει σε μεγάλες ποσότητες πετρέλαιο και φυσικό αέριο, ήδη από το 2005 τα επιβεβαιωμένα κοιτάσματα της ήταν συνολικά τα μεγαλύτερα σε όλη την Αφρική (εικόνα 1). Ενώ το 2021 ο Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (OPEC) ανακοίνωσε ότι στο τέλος του 2020 τα επιβεβαιωμένα κοιτάσματα της χώρας ήταν:

1. Σε πετρέλαιο 36,9 δις βαρέλια που αντιστοιχεί περίπου στο 29,6% των κοιτασμάτων της Αφρικής, στο 3% του OPEC, στο 2,4% όλου του πλανήτη.
2. Σε φυσικό αέριο, σε αντιστοιχία με βαρέλια πετρελαίου, με 35,6 δις βαρέλια που αντιστοιχεί περίπου στο 36,4% των κοιτασμάτων της Αφρικής, στο 7,8% του OPEC, στο 2,8% όλου του πλανήτη (OPEC, 2021).

Εικόνα 1. Κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Αφρική (Πηγή: Χουλιάρας και Πετρόπουλος, 2015, σ. 116).

Η χώρα είναι πλούσια και σε άλλα ορυκτά που είναι διάσπαρτα σε όλη την χώρα, συνολικά διαθέτει 34 στερεά ορυκτά. Θεωρείται από τους μεγαλύτερους παραγωγούς σε κασσίτερο και νιόβιο. Σε μεγάλες ποσότητες διαθέτει σίδηρο, χαλκό, ψευδάργυρο, νιόβιο, κασσίτερο, μόλυβδο. Ενώ σε μικρότερες ποσότητες υπάρχουν χρυσός, ασήμι, διαμάντια (Obaje, 2009).

Στον φυσικό πλούτο της χώρας εκτός από τα ορυκτά πρέπει να συμπεριληφθούν και τα περίπου 691234 τετρ. χλμ καλλιεργήσιμης γης που πολλά από αυτά αρδεύονται από τον ποταμό Νίγηρα (World Bank, 2021a). Αυτή η τεράστια έκταση σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής συμβάλλει στην ικανοποίηση των διατροφικών αναγκών του διαρκώς αυξανόμενου πληθυσμού αλλά και στον τομέα των εξαγωγών. Βέβαια αυτή η έκταση δεν είναι δεδομένη λόγω της κλιματικής αλλαγής και εάν δεν διατηρηθεί η υψηλή παραγωγή αγροτικών προϊόντων τότε η χώρα δεν θα δύναται να καλύψει τις εθνικές απαιτήσεις (Arata, 2011).

Η επιτυχία των μεταρρυθμίσεων είναι εμφανής στον πίνακα 3 του παραρτήματος όπου με βάση το συνολικό ύψος του ΑΕΠ της ενώ το 2000 η χώρα ήταν στην 44η θέση πετυχαίνει μια εντυπωσιακή αύξηση και πλέον κατέχει την 22η θέση σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπρόσθετα, το 2000 το ΑΕΠ της Νιγηρίας αντιστοιχούσε στο 10,74% του συνολικού ΑΕΠ της ηπείρου ενώ το 2020 αντιστοιχεί στο 18,39%. Ενώ σε όλο τον πλανήτη 0,2% και 0,5% αντίστοιχα. Μάλιστα, ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι ως μία Περιφερειακή δύναμη, η οικονομία της το 2020 αντιστοιχεί σε ένα υψηλό ποσοστό που αγγίζει το 56,74% του ΑΕΠ των χωρών της Δυτικής Αφρικής. Ενώ μεταξύ των 15 χωρών της Δυτικοαφρικανικής Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ECOWAS), η οικονομία της αντιστοιχεί στο 62,28% του ΑΕΠ (World Bank, 2021a).

Η αλλαγή των τομέων της οικονομίας φαίνεται στον πίνακα 4 του παραρτήματος όπου μπορούμε να αναλύσουμε την κατανομή του ΑΕΠ ανά τομέα από το 1981 έως και το τρίτο τρίμηνο του 2019. Παρατηρούμε ότι οι γενικές τάσεις είναι:

1. Ο πρωτογενής τομέας της γεωργίας αυξάνει το ποσοστό του και προσφέρει περίπου κατά 50% περισσότερο.
2. Ο δευτερογενής τομέας της βιομηχανίας και των κατασκευών μειώνει το ποσοστό του και προσφέρει περίπου κατά 55% λιγότερο.
3. Ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών και του εμπορίου αυξάνει το ποσοστό του και προσφέρει περίπου κατά 45% περισσότερο.

Είναι φανερό ότι παρόλο τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν η χώρα συνεχίζει να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο πετρέλαιο αλλά πλέον ο τομέας των υπηρεσιών συνεισφέρει το μεγαλύτερο ποσοστό στο ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, για τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2019 ο πρωτογενής τομέας της γεωργίας πρόσφερε το 24,8%, ο δευτερογενής τομέας της βιομηχανίας και των κατασκευών το 22,4% και ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών και του εμπορίου το 52,7%.

Από την ανάλυση των υποτομέων του τομέα της βιομηχανίας που φαίνεται στον πίνακα 5 του παραρτήματος μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι μετά το 2000:

1. Ο τομέας του πετρελαίου και του φυσικού αερίου μειώνει το ποσοστό του και προσφέρει περίπου κατά 40% λιγότερο,
2. Ο τομέας της μεταποίησης να αυξάνει το ποσοστό του και προσφέρει περίπου κατά 300% περισσότερο.

Συγκεκριμένα, για το πρώτο ενιάμηνο του 2019 ο τομέας του πετρελαίου και του φυσικού αερίου πρόσφερε το 48,3%, ο τομέας των στερεών ορυκτών το 0,4% και ο τομέας της μεταποίησης το 51,3%.

Προκειμένου να διαπιστωθεί ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οι εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου για την οικονομία της Νιγηρίας ακόμη και σήμερα αρκεί να αναφερθεί το γεγονός πως κατά τη διάρκεια του 2019, σύμφωνα με το λογισμικό εμπορίου World Integrated Trade Solution (WITS) της Παγκόσμιας Τράπεζας, η χώρα εξήγαγε 434 προϊόντα αξίας περίπου 53 δις \$ σε 111 χώρες, με κύριες αποδέκτριες τις Κίνα, Ινδία, ΗΠΑ. Από αυτά περίπου το 86% της αξίας αφορούσε τα καύσιμα (World Bank, 2021b).

Είναι γεγονός ότι οι κυβερνώντες της Νιγηρίας κατάφεραν να μετατρέψουν την οικονομία της χώρας τους από καθαρά αγροτική και στην συνέχεια βασιζόμενη αποκλειστικά στο πετρέλαιο, σε μικτή οικονομία. Εκμεταλλεύτηκαν τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους για να αναπτύξουν όλο και περισσότερους τομείς της οικονομίας. Στις μέρες μας, η οικονομία της Νιγηρίας αποτελεί μία αναδυόμενη οικονομία που από τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας βασίζεται κατά κύριο λόγο στην παραγωγή σημαντικών αγαθών και υπηρεσιών, με ένα πλήθος δραστηριοτήτων οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ παραγωγικό φάσμα. Στις παραγωγικές δραστηριότητες περιλαμβάνονται η μεταποίηση, η καλλιέργεια γης, η εξόρυξη μεταλλευμάτων, η λατομεία, η προσπάθεια για προσέλκυση διεθνούς τουρισμού. Το μέσο εισόδημα αυξάνει διαρκώς, γεγονός που επιτρέπει πλέον την πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων και σε άλλους τομείς όπως στον τομέα της ψυχαγωγία και των τηλεπικοινωνιών. Στον χρηματοοικονομικό τομέα πλέον διαθέτει αρκετές τράπεζες που λειτουργούν υπό την επίβλεψη της κεντρικής τράπεζας της χώρας. Επίσης διαθέτει ένα χρηματιστήριο με περισσότερες από 170 εισηγμένες εταιρείες και υψηλή

κεφαλαιοποίηση. Λόγω των υψηλών αποδόσεων που έχουν καταγραφεί αλλά και των ακόμη υψηλότερων που αναμένονται προσελκύει επενδυτές από όλο τον κόσμο. (African Development Bank, 2020). Ήδη πολλοί Έλληνες / ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στην Νιγηρία ενδεικτικά αναφέρουμε την COCA-COLA HELLAS. Ενώ στην χώρα μας υπάρχει προς εξυπηρέτηση των Ελλήνων επενδυτών το Ελληνό-Νιγηριανό Εμπορικό Επιμελητήριο το οποίο εμφάνιζε μεγάλη δραστηριότητα προ πανδημίας και αναμένεται να συνεχίσει μετά το πέρας της.

Η προσπάθεια που γίνεται για να αλλάξει το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο πραγματοποίησης των οικονομικών – εμπορικών συναλλαγών εντός χώρας αλλά και με άλλες χώρες είναι εμφανής στον δείκτη Doing Business για το 2020. Η χώρα είναι 131η σε σύνολο 190 χωρών, σχετικά χαμηλή επίδοση αλλά σε αυτό το δείκτη τα τελευταία χρόνια είναι 2 φορές μέσα στις δέκα χώρες με την καλύτερη βελτίωση γεγονός που δείχνει ότι η χώρα αλλάζει και γίνεται φιλικότερη για επιχειρήσεις και επενδύσεις (World Bank, 2020). Παρόλο τις προσπάθειες η χώρα έχει τομείς που ακόμη χρειάζονται βελτίωση. Ενδεικτικά, η χώρα σύμφωνα με τον Δείκτη Οργανωμένου Εγκλήματος έχει την 5ή σε 193 χώρες, την 2ή σε 54 χώρες και την 1ή μεγαλύτερη εγκληματικότητα στον πλανήτη, στην Αφρική και στην Δυτική Αφρική αντίστοιχα. (Global Organized Crime Index, 2021).

2.3 Προκλήσεις για την οικονομία της Νιγηρίας

Η Νιγηρία στην προσπάθεια της να μετατρέψει τον φυσικό της πλούτο και το ανθρώπινο της κεφάλαιο σε οικονομική άνοδο όλης της χώρας και κατ' επέκταση και όλης της Αφρικής πρέπει να αντιμετωπίσει αρκετές προκλήσεις που υπάρχουν και απαιτείται να ληφθούν υπόψη από τους κυβερνώντες. Μπορούμε να καταγράψουμε τις παρακάτω προκλήσεις:

1. Τρομοκρατία.
2. Οι κοινωνικές – πολιτισμικές - θρησκευτικές – οικονομικές διαφορές μεταξύ των εθνοτικών – θρησκευτικών ομάδων.
3. Υπερβολική εξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο.
4. Κλιματική αλλαγή – μείωση της διαθέσιμης καλλιεργήσιμης έκτασης.
5. Υψηλή εγκληματικότητα.
6. Διαφθορά.
7. Ανεργία.
8. Υπερπληθυσμός.

Από την μελέτη των στοιχείων του University of Maryland (2021) φαίνεται ότι υπάρχει μια μετατόπιση της τρομοκρατίας από την Μέση Ανατολή προς την Αφρική και ιδιαίτερα προς την Νιγηρία. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες είναι ιδιαίτερα συχνές στην χώρα, σχεδόν ένα καθημερινό φαινόμενο με κύριο δρώντα την οργάνωση BOKO HARAM. Αναλογιζόμενοι το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετώπισαν ή/και αντιμετωπίζουν με την τρομοκρατία αρκετές χώρες του πλανήτη και το βαθμό που επηρέασε/επηρεάζει τις οικονομίες τους ακόμη και λίγες επιθέσεις, σε συνδυασμό με την έκθεση του ΟΗΕ (UNDP, 2020) αλλά και τα στοιχεία του Institute for Economics & Peace (2021) που δείχνουν ότι την μεγαλύτερη αρνητική οικονομική επίδραση μεταξύ των χωρών της Αφρικής λόγω τρομοκρατίας την υφίσταται η Νιγηρία, μπορούμε να εκτιμήσουμε με κάποιο βαθμό ασφαλείας, ότι η μεγαλύτερη πρόκληση είναι η τρομοκρατία εάν δεν αντιμετωπιστεί άμεσα. Φαίνεται ότι το φαινόμενο της τρομοκρατίας λαμβάνει επικίνδυνα μεγάλες διαστάσεις στην Νιγηρία και απαιτείται η άμεση καταπολέμηση του. Παρόμοια συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν και για κάποιες άλλες χώρες της Αφρικής οπότε εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα η τρομοκρατία δύναται να

αποτελέσει τροχοπέδη στην προσπάθεια όχι μόνο της Νιγηρίας αλλά και όλης της ηπείρου, να αναπτυχθούν οικονομικά και να αλλάξουν θέση στο διεθνές σύστημα.

3 Τρομοκρατία και Νιγηρία

3.1 Ορισμός της τρομοκρατίας

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η τρομοκρατία έχει ιστορία τουλάχιστον 2000 ετών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Ζηλωτές που δραστηριοποιήθηκαν με κάποια μορφή τρομοκρατίας τον 1ο αιώνα μ.χ. στην Ιουδαία – σημερινό Ισραήλ (Tuman, 2019, p. 2-3).

Η λέξη τρομοκρατία ετυμολογικά προέρχεται από το λατινικό ρήμα «terrere» που σημαίνει τρέμω και την γαλλική κατάληξη «isme» που σημαίνει εξασκώ, κάνω πρακτική. Ο συνδυασμός τους μπορεί να αποδοθεί ως: κάνω κάποιον να τρέμει, προκαλώ σε κάποιον τρόμο, φόβο, άγχος, πανικό. Η λέξη τρομοκρατία όπως την γνωρίζουμε σήμερα δημιουργήθηκε κατά την Γαλλική Επανάσταση. Αυτή την εποχή το επίσημο γαλλικό κράτος εξαπέλυσε ενάντια στους επαναστάτες την επιχείρηση «Βασίλειο του Τρόμου», με στόχο τον βίαιο τερματισμό της επανάστασης. Ένα τμήμα των επαναστατών οι Ιακωβίνοι μοναχοί, χρησιμοποίησαν την λέξη τρομοκρατία για να ονομάσουν τις δικές τους πράξεις βίας εναντίον του επίσημου κράτους. Οι επαναστάτες υποστήριξαν ότι τρομοκρατία είναι η δικαιοσύνη που αποδίδουν μέσω της βίας σε όσους εμπόδιζαν την επανάσταση τους (Matusitz, 2012).

Από τότε έως και σήμερα η λέξη τρομοκρατία έχει αλλάξει νόημα ανάλογα με το ποιος την χρησιμοποιεί και για ποιο λόγο την χρησιμοποιεί. Η έκφραση που δείχνει την δυσκολία του ορισμού της λέξης τρομοκρατίας είναι: «Ο τρομοκράτης για κάποιον άνθρωπο, είναι ο μαχητής της ελευθερίας για κάποιον άλλο άνθρωπο» (Simon, p. 384).

Για δεκαετίες οι προσπάθειες από ακαδημαϊκούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς, αστυνομικούς, εθνικούς – διεθνείς οργανισμούς κ.α. να δοθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την τρομοκρατία δεν έχουν αποδώσει καρπούς. Όλες αυτές οι προσπάθειες περισσότερο έχουν οδηγήσει στο χάος και στην ασάφεια (Tuman, 2019, p. 1-2). Επιπλέον δεν υπάρχει και μια κοινή παγκόσμια λίστα με τα άτομα που θεωρούνται τρομοκράτες και τις ομάδες που θεωρούνται τρομοκρατικές ομάδες.

Οι λόγοι που δεν έχει καταφέρει η διεθνής κοινότητα να συμφωνήσει σε ένα κοινό παγκόσμια αποδεκτό ορισμό παρόλο που οι πρώτες προσπάθειες ξεκίνησαν την δεκαετία του 1920 έχει γίνει αντικείμενο μελέτης από τους ερευνητές, ενδεικτικά αναφέρουμε τον Saul (2008). Ο Saul αφού εξετάσει τις αποτυχημένες προσπάθειες κοινά αποδεκτού ορισμού στην συνέχεια αναλύει τα νομικά, ηθικά, φιλοσοφικά ζητήματα που εμπλέκονται στον ορισμό της. Ο ίδιος θεωρεί ότι η τρομοκρατία πρέπει να οριστεί πρώτα νομικά και στην συνέχεια να ποινικοποιηθεί επειδή θέτει σε κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ατομική, εθνική και διεθνή ασφάλεια / ειρήνη. Η μεγαλύτερη προσπάθεια για να οριστεί νομικά η τρομοκρατία ξεκίνησε μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Το ψήφισμα 1733 του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) από την Επιτροπή κατά της Τρομοκρατίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) όρισε υποχρεώσεις στα κράτη – μέλη, όπως να οριστεί το αδίκημα της τρομοκρατίας. Αλλά δεν υπάρχει η ίδια κοινή αντίληψη περί τρομοκρατίας σε όλα τα

κράτη – μέλη, οπότε σε διεθνές επίπεδο ακόμη και τώρα δεν υπάρχει κοινός ορισμός (Chenoweth et al, 2019, p. 33-49).

Στις μέρες μας οι ορισμοί που δίνονται για την τρομοκρατία από μεμονωμένα άτομα (ερευνητές, ακαδημαϊκούς κτλ), κυβερνήσεις / εθνικά όργανα και διεθνείς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), North Atlantic Treaty Organization (NATO) κτλ) είναι μερικές εκατοντάδες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ (2008) τρομοκρατία είναι η χρήση ή η απειλή χρήσης μη νόμιμης βίας για να προκαλέσει κάποιος φόβο ή να εξαναγκάσει ή να εκφοβίσει την κοινωνία / κυβέρνηση για να επιτευχθούν πολιτικοί, θρησκευτικοί, ιδεολογικοί στόχοι.

Ήδη από το τέλος της δεκαετίας του 1970 αρκετοί ερευνητές προσπάθησαν με διάφορες μεθόδους να ομαδοποιήσουν τους υπάρχοντες ορισμούς και να βρουν κοινά σημεία ή διαφορές. Ενδεικτικά αναφέρουμε την προσπάθεια των Schmid και Jongman (Schmid et al, 1988), οι οποίοι αφού συγκέντρωσαν πάνω από εκατό ορισμούς για την τρομοκρατία από ακαδημαϊκές και κυβερνητικές πηγές συμπέραναν ότι:

1. Η βία εμφανίζεται στο 83,5% των ορισμών.
2. Οι πολιτικοί στόχοι ως κίνητρο στο 65%.
3. Η πρόκληση φόβου και τρόμου στο 51%.
4. Η αυθαιρεσία και οι επιθέσεις χωρίς διακρίσεις στο 21%.
5. Επιλογή ως στόχους άτομα που είναι άμαχοι, ουδέτεροι ή ξένοι πολίτες στο 17,5%.

Από την αναζήτηση στην διαθέσιμη βιβλιογραφία μπορούμε να συνοψίσουμε και να αναφέρουμε τα εξής:

1. Δεν υπάρχει κοινά παγκόσμια αποδεκτός ορισμός ούτε η ίδια αντίληψη για την τρομοκρατία αλλά τα χαρακτηριστικά που υπάρχουν ευρέως στους διάφορους ορισμούς είναι:
 - i. Η χρήση βίας με στόχο την πρόκληση φόβου / τρόμου.
 - ii. Τα κίνητρα μπορεί να είναι πολιτικά, εθνικά, θρησκευτικά, ιδεολογικά ή συνδυασμοί των ανωτέρω.
 - iii. Ο πραγματικός της στόχος είναι οι τρομοκράτες να πετύχουν την αλλαγή που επιθυμούν ή να εμποδίσουν την αλλαγή που έρχεται στον τομέα ενδιαφέροντος τους μέσω του φόβου της επίθεσης.
 - iv. Οι στόχοι που επιτίθενται είναι οποιασδήποτε μορφής, ενδεικτικά αναφέρουμε: μεμονωμένα άτομα (άμαχοι πολίτες, πολιτικοί, στρατιωτικοί, κτλ.), υλικά μέσα (στρατιωτικές εγκαταστάσεις, πρεσβείες, κτήρια εταιρειών, πολιτικά αεροσκάφη, πολιτιστικά μνημεία κτλ) αλλά κυρίως επιλέγονται από τους τρομοκράτες με πρόθεση να κερδίσουν την μεγαλύτερη δημοσιότητα ώστε να κάνουν γνωστά σε όσο μεγαλύτερη έκταση γίνεται τα αιτήματά τους.
 - v. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν ιεραρχία και δομή διοίκησης.
 - vi. Διαφέρει από το κοινό έγκλημα παρόλο που έχουν πολλά κοινά στοιχεία και σε πολλές περιπτώσεις είναι δύσκολη η διάκριση τους. Ο γενικός κανόνας για διάκριση τους είναι ότι ο κοινός εγκληματίας στοχεύει μόνο στο οικονομικό του κέρδος ή στην λύση προσωπικού ζητήματος ενώ ο τρομοκράτης στοχεύει σε πολιτική, κοινωνική, οικονομική, θρησκευτική, ιδεολογική αλλαγή.
2. Δεν υπάρχει κοινά παγκόσμια αποδεκτό σύστημα που να ορίζει τις κατηγορίες / μορφές τρομοκρατίας, οι κυριότερες κατηγορίες / μορφές που συναντάμε είναι:

- i. Πολιτική.
- ii. Ιδεολογική.
- iii. Εθνική.
- iv. Θρησκευτική.
- v. Ηλεκτρονική.
- vi. Κρατική.
- vii. Οικονομική.
- viii. Εγχώρια / Διεθνής

3.2 Η τρομοκρατία στην Νιγηρία

Η τρομοκρατία στην Νιγηρία έχει τις ρίζες της στην εποχή της αποικιοκρατίας. Κατά τους Osaghae και Suberu (2005) η τρομοκρατία στην χώρα οφείλεται στις εφαρμοζόμενες πολιτικές από τους βρετανούς αποικιοκράτες. Οι Βρετανοί λόγω του μεγέθους των εδαφών των αποικιών τους αδυνατούσαν με ίδιες δυνάμεις να τα ελέγξουν αποτελεσματικά οπότε χρησιμοποιούσαν τοπικές ομάδες / φυλές. Σε αυτές τις φυλές δίνονταν αρμοδιότητες αστυνόμευσης και γενικά αρμοδιότητες λειτουργίας της βρετανικής διοίκησης υπό τις οδηγίες του βρετανού απεσταλμένου στην περιοχή με στόχο την διατήρηση της τάξης και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Μπορούμε να πούμε ότι αυτές οι ομάδες / φυλές ήταν ένα είδος μισθοφόρων / διοικητικών υπαλλήλων που για να εκτελούν αποτελεσματικά τα καθήκοντα τους οι Βρετανοί τους έδιναν πλήθος προνομίων. Η πολιτική αυτή οδήγησε σε διαχωρισμό των ντόπιων φυλών που σταδιακά δημιούργησε μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ τους με αποτέλεσμα κατά διαστήματα να εκδηλώνονται βίαιες συγκρούσεις με στόχο τα βρετανικά προνόμια που έδιναν πρόσβαση στον φυσικό πλούτο. Η ιστορία αυτών των συγκρούσεων είναι γεμάτη από δολοφονίες, τραυματισμούς, ένοπλες ληστείες και λεηλασίες. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι φυλές που δεν είχαν πρόσβαση στην εξουσία και επομένως στα κέρδη, εκτελούσαν τρομοκρατικές ενέργειες στους αντιπροσώπους τις εξουσίας δηλαδή στις φυλές που ήταν οι εκπρόσωποι – κρατικοί λειτουργοί των Βρετανών. Αυτές οι συγκρούσεις είχαν ως αποτέλεσμα σταδιακά η βία να αυξηθεί και να γίνει τρόπος ζωής για τις φυλές της χώρας. Αλλά αυτή η αύξηση οδήγησε ακόμη και οι ίδιοι οι Βρετανοί να γίνουν θύματα τρομοκρατικών επιθέσεων στην προσπάθεια των φυλών να κερδίσουν εξουσία και χρήματα αντικαθιστώντας τις ευνοημένες φυλές ή και να απαλλαγούν τελείως από τους αποικιοκράτες (Falola, 2009). Ειδικά σε περιόδους οικονομικής κρίσεως όπως την δεκαετία του 1930, λόγω αύξησης των φόρων από τους αποικιοκράτες και μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των ντόπιων παρατηρήθηκαν αυξήσεις στις επιθέσεις (Ochonu, 2009).

Με την ανεξαρτησία της χώρας το 1960, οι φυλές που είχαν μερίδιο στην εξουσία υπό τους Βρετανούς συνέχισαν να έχουν και στην νέα κατάσταση. Δεν έγινε δίκαιη νομή της εξουσίας και των φυσικών πόρων οπότε συνεχίστηκαν οι διαμάχες μεταξύ των φυλών κυρίως στο βόρειο τμήμα της χώρας. αλλά λόγω της αποχώρησης των Βρετανών δεν παρατηρήθηκαν μεγάλες συγκρούσεις. Με το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου το 1967 η κατάσταση παραμένει σταθερή έως και την αρχή της δεκαετίας του 1970. Ενώ γίνονται συγκρούσεις και πιθανόν και τρομοκρατικές επιθέσεις δεν υπάρχουν στοιχεία στην βάση Global Terrorism Database (GTD), αλλά η καταγραφή τρομοκρατικών ενεργειών ξεκινά να γίνεται από το 1970. Την πρώτη περίοδο των πραξικοπημάτων παρόλο τις εσωτερικές συγκρούσεις που υπάρχουν όλη την δεκαετία καταγράφεται μόνο μια τρομοκρατική επίθεση με τρεις νεκρούς, ένα τραυματία και χωρίς υλικές ζημιές (University of Maryland, 2021). Για την παρούσα μελέτη επιλέχθηκε να αντληθούν δεδομένα επιθέσεων τρομοκρατίας από την ελεύθερης πρόσβασης βάση GTD η οποία θεωρείται σχετικά αξιόπιστη με ένα πολύ μεγάλο αριθμό συνεργατών και ειδικών επιστημόνων. Παρόλα αυτά για το έτος 1993 λόγω παλαιότερου τεχνικού

προβλήματος δεν υπάρχουν καταγεγραμμένες επιθέσεις για την Νιγηρία. Οι διαχειριστές της βάσης δεν περιλαμβάνουν όποια στοιχεία κατάφεραν να ανακτήσουν (17 επιθέσεις με 6 νεκρούς και 12 τραυματίες, περίπου 15% των αρχικών στοιχείων) για να μην δημιουργούνται λάθος συμπεράσματα κατά την επεξεργασία των στοιχείων. Σε άλλες αντίστοιχες βάσεις υπάρχουν αποκλίσεις στον αριθμό αλλά και σε πολλές παραμέτρους των επιθέσεων για κάποιες χώρες ή/και κάποια έτη. Αυτό δείχνει την δυσκολία να συλλεχθούν στοιχεία σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και να ταξινομηθούν ως τρομοκρατικές ενέργειες και όχι ως κοινά εγκλήματα.

Κατά την περίοδο της Δεύτερης Δημοκρατίας οι εντάσεις συνεχίζονται αλλά στην βάση GTD έχουμε καταγεγραμμένα συνολικά τέσσερις επιθέσεις με ένα νεκρό και 2 τραυματίες (University of Maryland, 2021).

Κατά την Δεύτερη περίοδο των πραξικοπημάτων με την εφαρμογή του προγράμματος διαρθρωτικής προσαρμογής και τα επώδυνα μέτρα που υιοθετούνται έχουν ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος του λαού να οδηγηθεί στην οικονομική εξαθλίωση. Ο λαός αντιδρά με βίαιες διαδηλώσεις και τελικά σε τρομοκρατικές ενέργειες εναντίον της κυβέρνησης. Το 1988 οι ταραχές αυξάνονται όταν η κυβέρνηση αναγκάζεται να αυξήσει τις τιμές των καυσίμων μέσω φόρων. Το επόμενο έτος οι συγκρούσεις κορυφώνονται με αποτέλεσμα η χώρα εκτός από νεκρούς και τραυματίες, να υποστεί μεγάλες ζημιές σε υποδομές και καλλιέργειες. Κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης σχηματίζονται και δρουν ομάδες που έχοντας ως πρόσχημα την καταπολέμηση της φτώχειας – λιτότητας και της αλλαγής πολιτικής ώστε η χώρα να βγει από την κρίση εκτελούν και τρομοκρατικές επιθέσεις ως διαμαρτυρίες. Ομάδες όπως: Movement for the Actualization of the Sovereign State of Biafra (MASSOB), Odua People Congress (OPC), Movement for the Survival of the Ogoni People (MASOP), Movement for the Emancipation of the Niger Delta (MEND), Niger Delta Volunteer Force (NDVF).

Στην πραγματικότητα αυτές οι ομάδες γρήγορα μετατρέπονται σε ένα είδος οργανώσεων που εκτελούν αστυνομική προστασία των εθνοτικών ομάδων που εκπροσωπούν αλλά και ως μοχλός πίεσης για να κερδίσουν αυτές οι ομάδες μεγαλύτερο μερίδιο από τα κέρδη του πετρελαίου (Njoku, 2011).

Οι πραξικοπηματίες κυβερνώντες δεν προσπάθησαν να εξομαλύνουν την κατάσταση και να διατηρήσουν την κοινωνική συνοχή αλλά προσπάθησαν με την βία να καταστείλουν τις όποιες διαμαρτυρίες. Το αποτέλεσμα ήταν να κυριαρχήσει ο φόβος και η ανασφάλεια έως και το τέλος της δεκαετίας του 1990. Κατά την εποχή αυτή οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην χώρα έγιναν από αυτές τις ομάδες. Συνολικά πραγματοποιούνται 58 επιθέσεις με 301 νεκρούς, 230 τραυματίες και σε 33 επιθέσεις έχουμε καταστροφή περιουσίας (University of Maryland, 2021).

Το 1999 με την έλευση της δημοκρατίας αυτές οι ομάδες αποδυναμώθηκαν και τελικά διαλύθηκαν. Αλλά στις αρχές της νέας χιλιετίας έχουμε την εμφάνιση της ισλαμιστικής οργάνωσης Μπόκο Χαράμ. Δημιουργήθηκε το 2001 στην Βόρεια Νιγηρία με κεντρικό της σλόγκαν «Boko Haram». Σε ελεύθερη μετάφραση μπορεί να αποδοθεί ως «Η δυτική εκπαίδευση είναι απαγορευμένη» (Okemi, 2013, p. 2). Η οργάνωση θεωρεί ότι:

1. Η δυτική εκπαίδευση είναι ακατάλληλη διότι δεν συμβαδίζει με το Ισλάμ και προκαλεί προβλήματα και φτώχεια στο βόρειο τμήμα της χώρας.
2. Οι πολιτικοί στην βόρεια Νιγηρία λειτουργούν προς ατομικό τους όφελος, είναι διεφθαρμένοι και δεν βοηθούν τους φτωχούς μουσουλμάνους.

Η λύση που προτείνει ώστε να βελτιωθεί η κατάσταση για τους φτωχούς και ανέργους είναι να αποκλειστεί η οποιαδήποτε δυτική επιρροή στην χώρα και η μετατροπή της χώρας σε καθαρά ισλαμιστικό κράτος με υιοθέτηση της Σαρίας (Walker 2012). Στην οργάνωση συμμετέχουν κυρίως άνεργοι ή φτωχοί μουσουλμάνοι αλλά υπάρχουν και σε μικρό ποσοστό μορφωμένοι με καλό εισόδημα (Onuoha 2010).

Αρχικά, δεν δημιούργησε προβλήματα παρά μόνο μικρής εκτάσεως διαμάχες με την τοπική αστυνομία και τους χωρικούς (Olowoselu et al. 2014). Αυτό το διάστημα το επίσημο κράτος την αντιμετώπισε ως μια άλλη εγκληματική ομάδα και με την χρήση αστυνομικών δυνάμεων επενέβαινε όπου και όταν χρειαζόταν (Onuoha 2010). Το 2009 μετά την δολοφονία του αρχηγού της οργάνωσης από την αστυνομία τα μέλη της οργάνωσης έγιναν περισσότερο ενεργά και διέπραξαν πλήθος τρομοκρατικών επιθέσεων ως αντίποινα (Onuoha & Ugwueze, 2014). Σε λίγο καιρό η οργάνωση γίνεται παγκόσμια γνωστή με την απαγωγή 276 κοριτσιών και καταλήγει ουσιαστικά το βόρειο τμήμα της χώρας είναι υπό τον έλεγχο της. Ιδιαίτερα σε αυτή την περιοχή ο φόβος κυριαρχεί και οι φιλειρηνικοί κάτοικοι της βόρειας Νιγηρίας εγκαταλείπουν τις εστίες τους και τις καλλιέργειες τους με αποτέλεσμα όπως αναφέρουν οι Akinola και Uzodike να προκληθεί κρίση στον τομέα των τροφίμων (Faluyi et al., 2019).

Η κρατική αδυναμία αποτελεσματικής φύλαξης των συνόρων της χώρας βοηθούν την οργάνωση να επεκταθεί και σε γειτονικές χώρες όπως στον Νίγηρα, στο Τσαντ, στο Καμερούν και στο Σουδάν (Olowoselu et al. 2014). Η κυβέρνηση αντιλαμβανόμενη την δυναμική της οργάνωσης προσπαθεί να ξεκινήσει διάλογο με την οργάνωση. Λόγω των παράλογων απαιτήσεων της οργάνωσης όπως να γίνουν μουσουλμάνοι όλοι οι Νιγηριανοί και να υιοθετηθεί η Σαρία από το επίσημο κράτος ο διάλογος είναι αναποτελεσματικός (Akinbi, 2015). Η οργάνωση γίνεται ακόμη περισσότερο δραστήρια και εκτελεί περισσότερες επιθέσεις. Χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες προς όφελος της όπως το διαδίκτυο για να στρατολογή συνεχώς όλο και περισσότερα μέλη. Αποκτά δεσμούς με τρομοκρατικές ομάδες άλλων χωρών όπως της χώρας του Αφγανιστάν όπου και μέλη της εκπαιδεύει εκεί από τους ντόπιους τρομοκράτες (Kelechi Johnmary, 2013). Πλέον μπορούν και χρησιμοποιούν πιο εξελιγμένα όπλα και αλλάζει ο τρόπος που εκτελούν τις επιθέσεις (Onuoha 2010). Ενώ από το 2015 αποκτά και σχέσεις με την οργάνωση του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και της Συρίας (ISIS) (Faluyi et al. 2019). Η έξαρση της τρομοκρατίας στην Νιγηρία λόγω της δράσης της Boko Haram είναι ενδεικτική στο γεγονός ότι έχουν καταγραφεί συνολικά 5070 επιθέσεις με 27028 νεκρούς και 11837 τραυματίες από το 1970 έως και το 2019 εκ των οποίων το 50,5%, το 71,2% και 74,9% αντίστοιχα αποδίδεται μόνο σε αυτή την οργάνωση μεταξύ των ετών 2009 έως και 2019. Ενώ, αξίζει να αναφερθεί ότι η Boko Haram τα τελευταία χρόνια ευθύνεται για τους περισσότερους θανάτους σε σχέση με τις άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις (University of Maryland, 2021).

Από την μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας μπορούμε να συνοψίσουμε ότι η ύπαρξη της τρομοκρατίας στην Νιγηρία οφείλεται σε:

1. Εθνοτικές / πολιτικές / θρησκευτικές διαφορές.
2. Μη δίκαιη μοιρασιά των φυσικών πόρων που οδηγεί σε ανισοκατανομή του πλούτου.
3. Κακή διακυβέρνηση.
4. Διαφθορά.
5. Φτώχεια.
6. Ανεργία.

4 Οικονομία και τρομοκρατία

4.1 Οι κίνδυνοι από την τρομοκρατία στην οικονομία

Από τις υπάρχουσες έρευνες φαίνεται ότι η τρομοκρατία έχει γενικά αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία. Ανάλογα με την δομή της χώρας και τον τρόπο δράσης της τρομοκρατικής ομάδας εξαρτάται και το μέγεθος της ζημιάς όπως και με την κατάταξη της χώρας ως ανεπτυγμένη ή ως αναπτυσσόμενη (Sandler & Enders, 2008). Ο αντίκτυπος της τρομοκρατίας έχει άμεσο και έμμεσο κόστος για την οικονομία (UNDP, 2020).

Παρόλο την μακρά ιστορία της τρομοκρατίας οι έρευνες για τον αντίκτυπο της τρομοκρατίας στην οικονομία ενός κράτους ουσιαστικά ξεκινούν με την νέα χιλιετία. Οι Drakos και Kutan (2001) μελετούν την επίδραση των τρομοκρατικών επιθέσεων στον τουρισμό σε Ελλάδα, Τουρκία και Ισραήλ για δέκα έτη, από το 1991 έως το τέλος του 2000. Η έρευνα τους δείχνει ότι όσο αυξάνουν τα περιστατικά τρομοκρατίας τόσο περισσότερο αποτρέπουν τους τουρίστες να επισκεφτούν την χώρα.

Οι έρευνες εντατικά ξεκίνησαν μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου. Οι Clements et al σε αναφορά του ΔΝΤ (2002), μελετούν 22 περιπτώσεις συγκρούσεων σε χώρες χαμηλού - μεσαίου εισοδήματος για να αξιολογήσουν την επίδραση της τρομοκρατίας σε μακροοικονομικό επίπεδο. Με την ανάλυση τους συμπεραίνουν ότι η τρομοκρατία έχει:

1. Στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη.
2. Θετική επίδραση στις κρατικές αμυντικές δαπάνες δηλαδή το κράτος- εξοπλίζεται για να αντιμετωπίσει την τρομοκρατία.

Σε άρθρο τους οι Abadie & Gardeazabal (2003) αναφέρουν ότι μελετώντας την περίπτωση της τρομοκρατικής οργάνωσης ETA βρίσκουν ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην χώρα των Βάσκων μειώθηκε περίπου 10% σε σχέση με μια ομάδα ελέγχου αποτελούμενη από άλλες ισπανικές περιφέρειες με παρόμοια χαρακτηριστικά αλλά χωρίς τρομοκρατία. Επιπρόσθετα, όταν έγινε εκεχειρία μεταξύ ETA και ισπανικού κράτους παρατήρησαν ότι οι μετοχές των εταιρειών που δραστηριοποιούνταν στην χώρα των Βάσκων σημείωσαν άνοδο και με το τέλος της εκεχειρίας πτώση.

Ο Tavares (2004), μέσω της μελέτης περιστατικών τρομοκρατίας, φυσικών καταστροφών και οικονομικών κρίσεων συμπεραίνει ότι οι πλουσιότερες χώρες είναι πιο ευάλωτες στην -τρομοκρατία, οι νέοι σε αστικό περιβάλλον αυξάνουν τον κίνδυνο τρομοκρατικής επίθεσης, το δημοκρατικό πολίτευμα δεν μειώνει την τρομοκρατία και η τρομοκρατία επιδρά αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη.

Η πρώτη μεγάλη έρευνα που ασχολήθηκε με την τρομοκρατία και την οικονομική ανάπτυξη έγινε από τους Blomberg et al (2004). Η έρευνα αυτή αποτελεί ορόσημο για τους μετέπειτα ερευνητές.

Στην έρευνα τους χρησιμοποίησαν δεδομένα για 168 χώρες από το 1968 έως το 2000 και μελέτησαν την σχέση της τρομοκρατίας με τα μακροοικονομικά μεγέθη των χωρών και τις αλληλεπιδράσεις με άλλες μορφές βίας. Κατέληξαν στα εξής συμπεράσματα:

1. Κατά μέσο όρο η τρομοκρατία επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη, με την μείωση του ρυθμού ανάπτυξης να είναι 1,587% κατ' έτος.
2. Υπάρχει αναδιάταξη της οικονομικής δραστηριότητας, μειώνονται οι επενδύσεις και η κυβέρνηση αυξάνει τις δαπάνες της προς αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Οι Gassebner & Luechinger (2011) αξιολογούν τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών για την επίδραση της τρομοκρατίας και μέσω της ανάλυσης τους επιβεβαιώνουν ότι η τρομοκρατία ασκεί αρνητική επίδραση στην οικονομία.

Οι Bandyopadhyay et al (2018) μελετούν τον αντίκτυπο της τρομοκρατίας στο εμπόριο. Καταλήγουν ότι η εγχώρια τρομοκρατία ασκεί αρνητική επίδραση στο εμπόριο μέσω της πτώσης στις εισαγωγές και εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων.

Οι Hadhek et al (2019) μελετούν 12 χρηματιστήρια για 8 έτη και συμπεραίνουν ότι για τις αναδυόμενες οικονομίες οι τρομοκρατικές επιθέσεις έχουν σημαντική αρνητική επίδραση ενώ στις ανεπτυγμένες χώρες αρχικά υπάρχει πτώση στο χρηματιστήριο και μετά άνοδο. Ενώ, οι Hogetoorn & Gerritse (2021) σε άρθρο τους αναφέρουν ότι η τρομοκρατία επηρεάζει τις επενδύσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων, με τάση να αποφεύγουν τέτοιες χώρες.

Όταν η επιστημονική κοινότητα κατέληξε για τον αρνητικό αντίκτυπο της τρομοκρατίας επί της οικονομίας, σταδιακά όλο και περισσότεροι ερευνητές αρχίζουν να ασχολούνται με τον υπολογισμό της συνολικής οικονομικής ζημιάς για συγκεκριμένες χώρες ανά έτος ή σύνολο ετών. Όπως ο Mehmood (2014) υπολογίζει το κόστος της τρομοκρατίας για το Πακιστάν από το 1973 έως και το 2008 αθροιστικά στο 33,02% του ΑΕΠ.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του συνολικού αντικτύπου της τρομοκρατίας στην οικονομία διαφέρει ανάλογα με τον ερευνητή ή το ίδρυμα που ερευνά το θέμα. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1. Υπολογισμός αντικτύπου σε κάθε τομέα της οικονομίας και μετά αθροίζουμε για να βρεθεί ο συνολικός αντίκτυπος.
2. Υπολογισμός μέσω κατάλληλων στατιστικών εργαλείων και παραδοχών μιας εξίσωσης που μας δίνει την συνολική ζημιά στο ΑΕΠ της χώρας.

Κάθε μέθοδος έχει τα υπέρ και τα κατά της χωρίς να υπάρχει μια κοινά αποδεκτή μέθοδος από την επιστημονική κοινότητα. Τα αποτελέσματα της κάθε μεθόδου για την ίδια χώρα δύναται να διαφέρουν λόγω της πολυπλοκότητας του προβλήματος αλλά και των παραδοχών που κάνει ο κάθε ερευνητής.

Η πολυπλοκότητα είναι ενδεικτική στο άρθρο του Arce (2019) όπου χρησιμοποιώντας στοιχεία από άλλες μελέτες αναφέρει ότι:

1. Τα στοιχεία της βάσης SART, όπως και σε κάθε αντίστοιχη βάση δεδομένων, είναι ελλιπή αφού στις περισσότερες περιπτώσεις που υπάρχει καταστροφή περιουσίας δεν υπάρχει το ακριβές ποσό της αξίας της περιουσίας που καταστράφηκε, επιπλέον δεν αναφέρονται οι επιθέσεις που ήταν προγραμματισμένες να γίνουν όμως ματαιώθηκαν (πχ λόγω έκκαιρης επέμβασης της

αστυνομίας) αλλά έγιναν γνωστές στο ευρύ κοινό οπότε σε κάποιο τμήμα της κοινωνίας ο στόχος του φόβου / τρόμου επετεύχθη.

2. Είναι δύσκολο να υπολογιστεί το κόστος για τους τραυματίες. Το κόστος αυτό για την οικονομία της χώρας είναι συνδυασμός της απαιτούμενης ιατροφαρμακευτικής βοήθειας και των χαμένων εργατωρών για τους πάσχοντες.
3. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογιστεί το κόστος από τις ψυχικές διαταραχές (όπως κατάθλιψη) στους τραυματίες των επιθέσεων, στους συγγενείς – φίλους των θυμάτων / τραυματιών, στους ιδιοκτήτες των περιουσιών που επλήγησαν, στους παρόντες στο σημείο της επίθεσης αλλά και στους ηλεκτρονικούς μάρτυρες (μέσω τηλεόρασης / διαδικτύου). Τέτοιες ψυχικές διαταραχές δεν μπορούν να αποδοθούν με σιγουριά μόνο στην τρομοκρατία αφού μπορεί να συνετέλεσαν κι άλλοι παράγοντες

4.2 Η περίπτωση της Νιγηρίας

Οι μελέτες που υπάρχουν για την Νιγηρία είναι σχετικά περισσότερο πρόσφατες. Το 2012 οι Akpan et al στην μελέτη τους καταλήγουν ότι η τρομοκρατία επηρεάζει αρνητικά τις ξένες επενδύσεις ενώ για τους τομείς της βιομηχανίας και της μεταποίησης βρίσκουν ότι επηρεάζεται αρνητικά η παραγωγή όταν έχουμε ζημιές στις εγκαταστάσεις παραγωγής.

Οι Osuala et al (2015) μελετούν την αντίδραση του χρηματιστηρίου σε 2 μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις και καταλήγουν πως υπάρχει πολύ μικρή αρνητική επίδραση στις μετοχές των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών. Σε αυτή την μελέτη δεν μελετώνται οι τιμές άλλων κατηγοριών μετοχών, όπως των πετρελαϊκών εταιρειών, καθώς και η επίδραση στον Γενικό Δείκτη.

Ο Akubor (2015) μελετά την επίδραση στην οικονομία της Νιγηρίας από τις επιθέσεις σε προσωπική περιουσία, δημόσια κτήρια και πετρελαϊκές υποδομές της χώρας κατά την δεκαετία του 2000 όπου υπήρχε έξαρση των επιθέσεων σε πετρελαϊκές εγκαταστάσεις. Καταλήγει ότι η οικονομία πλήττεται από την καταστροφή αυτών των εγκαταστάσεων λόγω της διακοπής άντλησης ή/και διαρροής πετρελαίου. Επιπλέον στην ίδια μελέτη αναφέρεται ότι η κυβέρνηση δήλωσε σε εγχώριο περιοδικό ότι αυτή την περίοδο η χώρα έχανε 10 δισεκατομμύρια δολάρια μηνιαίως από το πετρέλαιο και επιπρόσθετα η δυνατότητα παροχής ηλεκτρικής ενέργειας που βασιζόταν στην καύση πετρελαίου μειώθηκε στο 33% με αποτέλεσμα να επηρεαστούν και άλλοι τομείς της οικονομίας.

Οι Ajogbeje et al (2017) στην μελέτη τους καταλήγουν ότι και στην περίπτωση της Νιγηρίας ο τουρισμός επηρεάζεται αρνητικά από την τρομοκρατία. Ο αρνητικός αντίκτυπος της τρομοκρατίας επιβεβαιώνεται και για την Νιγηρία από τους Edeme και Nkalu (2019). Στην μελέτη τους έλαβαν υπόψη τους όλες τις μεταβλητές που είχαν στη διάθεσή τους σχετικά με την οικονομία της χώρας και επιχειρήθηκε να διαπιστωθεί το πώς οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι δυνατόν να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη στη Νιγηρία. Σύμφωνα με τα ευρήματα, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι άμεσα συνδεδεμένες με τους χαμηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Η καταστροφή του ανθρώπινου κεφαλαίου και των υποδομών οδηγούν σε μείωση των κρατικών εσόδων και ένα μεγάλο μέρος αυτών των εσόδων του κράτους διοχετεύεται για στρατιωτικές δαπάνες προς αντιμετώπιση τέτοιου είδους επιθέσεων με συνέπεια να μην επενδύονται σε αναπτυξιακά έργα. Επιπλέον, οι επενδυτές αποθαρρύνονται, με αποτέλεσμα να αποσύρουν τα κεφάλαιά τους και να αναζητούν άλλες χώρες για τις επενδύσεις τους.

Οι Jelilou et al (2018) μελετούν την επίδραση στις αγροτικές επιχειρήσεις στη βορειοανατολική Νιγηρία. Συμπεραίνουν ότι λόγω της δράσης της Boko Haram στην περιοχή αυτές οι επιχειρήσεις

πλήττονται από τις επιθέσεις της στις ίδιες τις επιχειρήσεις αλλά και διότι πολλοί αγρότες έχουν εγκαταλείψει τα χωράφια τους όπως και πολλοί άλλοι κάτοικοι έχουν φύγει από την περιοχή. Αξίζει να αναφέρουμε ότι οι Εσωτερικά Εκτοπισμένοι (Internal Displacement Persons) για το 2020 υπολογίζονται σε 2,73 εκ. Νιγηριανούς (Internal Displacement Monitoring Centre, 2021). Ενώ οι Adelaja & George (2019) μελετώντας την επίδραση των τρομοκρατικών επιθέσεων της Boko Haram στην γεωργία όλης της χώρας καταλήγουν πως η μεγάλη συχνότητα των επιθέσεων μειώνει σε σημαντικό βαθμό όχι μόνο την συνολική παραγωγή αλλά και την παραγωγικότητα.

Οι Tingbani et al (2019) με την μελέτη 174 κρατών μεταξύ του 2009-2015 καταλήγουν ότι οι τρομοκρατία ασκεί αρνητική επίδραση στο επιχειρηματικό περιβάλλον των χωρών. Οι επιχειρήσεις έχουν προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία τους. Το μέγεθος των επιπτώσεων εξαρτάται από το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας. Συγκεκριμένα για την περιοχή της υποσαχάριας Αφρικής όταν οι τρομοκρατικές ενέργειες αυξάνονται κατά 100 (ανεξαρτήτως θυμάτων, τραυματιών κτλ) τότε αναμένεται και αύξηση κατά 0,7% στο επίπεδο επιχειρηματικής αποτυχίας.

Παρόλη την δυσκολία στο επιχειρηματικό περιβάλλον η αύξηση των τρομοκρατικών επιθέσεων δεν φαίνεται να αποθαρρύνει τους εγχώριους επενδυτές όπως καταλήγουν στην μελέτη τους οι Ewubare και Worlu (2020) για τα έτη 2000-2017. Στον πίνακα 1 της εν λόγω μελέτης διακρίνουμε συνεχώς μια αύξηση στα ποσά που επενδύουν. Τελικά, οι ερευνητές καταλήγουν ότι οι εγχώριες επενδύσεις στην μεταποίηση, γεωργία και στον τομέα των υπηρεσιών αυτό το διάστημα δεν επηρεάζουν στατιστικά σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Το UNDP (2020) με στοιχεία διαθέσιμα μεταξύ 2007 και 2014 επιβεβαιώνει ότι η αγροτική παραγωγή μετά την εντατικοποίηση των επιθέσεων Boko Haram μειώνεται στην Βόρεια Νιγηρία. Η δράση της Boko Haram έχει αναγκάσει πολλούς αγρότες να εγκαταλείψουν την περιοχή αλλά και την κυβέρνηση να θέσει περιορισμούς που δεν επιτρέπουν την πλήρη αξιοποίηση των χωραφιών όπως απαγόρευση καλλιέργειών πολύ κοντά σε κατοικημένες περιοχές και χρήση λιπασμάτων για να μην αναπτύσσονται σε μεγάλο ύψος τα φυτά και αποτελούν φυσικό ορμητήριο / καταφύγιο για τους τρομοκράτες. Επιπλέον στην ίδια έκθεση επιβεβαιώνεται ότι σε όλη την Νιγηρία το εμπόριο έχει επηρεαστεί ελαφρώς αρνητικά με τις επιθέσεις στις υπαίθριες αγορές, την καταστροφή των εμπορικών οδών και των κυβερνητικών μέτρων προς προστασία από τις επιθέσεις. Ειδικά στην Βόρεια Νιγηρία σε περιοχές που δρα η Boko Haram το εγχώριο εμπόριο έχει επηρεαστεί περισσότερο αρνητικά επιπλέον εκεί έχουμε και πτώση του εμπορίου με τις γειτονικές χώρες δηλαδή στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων προς τις γειτονικές χώρες. Συγκεκριμένα μεταξύ 2008 και 2014 οι εξαγόμενες ποσότητες σε καλαμπόκι, κεχρί, φασόλια και ζαχαροκάλαμα έχουν μειωθεί περισσότερο από 50%. Λόγω της ύπαρξης και του ανεπίσημου εμπορίου είναι αρκετά δύσκολο να υπολογιστούν οι επιπτώσεις με ακρίβεια (UNDP, 2020).

Ο Owolabi (2021) στην μελέτη του αναφέρει ότι η Νιγηρία είναι η χώρα με τον μεγαλύτερο αριθμό παιδιών στον κόσμο που δεν παρακολουθούν τα σχολικά μαθήματα. Υπολογίζει τον αριθμό τους σε περίπου 20 εκ. μαθητές εκ των οποίων η αποχή των 13,2 εκ. οφείλεται στην δράση της Boko Haram. Είτε καταστρέφοντας τα σχολεία, είτε κάνοντας την πρόσβαση και παραμονή σε αυτά επικίνδυνη, είτε ακολουθώντας οι γονείς τους τις αρχές περί εκπαίδευσης της οργάνωσης δεν παρακολουθούν την κρατική εκπαίδευση θεωρώντας την δυτικού τύπου.

Από την μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας διαπιστώνεται πως δεν υπάρχουν αρκετές που να υπολογίζουν το συνολικό κόστος για την οικονομία της Νιγηρίας έως και το 2020. Αλλά μόνο από το 2007 έως και το 2016 με τον πρώτο τρόπο υπολογισμού από το UNDP (2020) και έως το 2014 από τους Chuku et al (2017) με τον δεύτερο τρόπο. Το UNDP με συντηρητικούς υπολογισμούς

υπολογίζει ότι στην περίοδο αναφοράς το συνολικό κόστος της τρομοκρατίας για την Αφρική είναι τουλάχιστον 116 δις. δολάρια εκ των οποίων τα 97 δηλαδή περίπου 84% αφορά την Νιγηρία. Οι Chuku et al (2017) επιβεβαιώνουν στην μελέτη τους κι αυτοί με την σειρά τους ότι η τρομοκρατία έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία και την ανάπτυξη της Νιγηρίας. Με στοιχεία έως και 2014 υπολογίζουν ότι για τις τρεις τελευταίες δεκαετίες η μέση απώλεια του ΑΕΠ της χώρας είναι 0,82% ετησίως, μειώνονται οι ιδιωτικές επενδύσεις και η κυβέρνηση ανακατανέμει πόρους από τις κρατικές επενδύσεις / δαπάνες προς αντιμετώπιση του φαινομένου.

4.3 Ανάλυση ευρημάτων

Μπορούμε να αναγνωρίσουμε τους εξής κινδύνους για την οικονομική ανάπτυξη της Νιγηρίας:

1. Μείωση του ανθρώπινου κεφαλαίου από θανάτους.
2. Μείωση του ανθρώπινου κεφαλαίου από τραυματισμούς.
3. Καταστροφή υποδομών.
4. Αύξηση αμυντικών δαπανών και ανακατανομή πόρων της κυβέρνησης με αποτέλεσμα πτώση των κρατικών επενδύσεων.
5. Μείωση των ξένων επενδύσεων.
6. Μείωση των εγχώριων επενδύσεων.
7. Αρνητική επίδραση στο χρηματιστήριο.
8. Αρνητική επίδραση στον τουρισμό.
9. Μείωση παραγωγής στους τομείς βιομηχανίας και μεταποίησης.
10. Μείωση αγροτικής παραγωγής.
11. Πτώση εμπορίου.
12. Μη προσέλευση στο σχολείο.

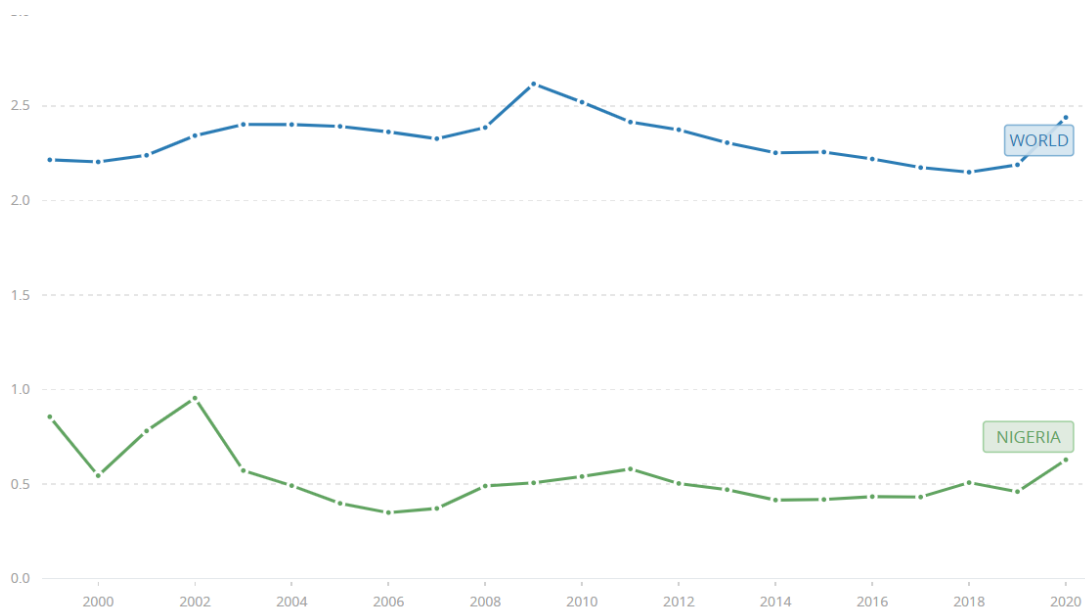
Προκειμένου να αξιολογήσουμε την προτεραιότητα κάθε κινδύνου θα εκτιμήσουμε την πιθανότητα εμφάνισης και τον αντίκτυπο του στην οικονομία. Η πιθανότητα να γίνει τρομοκρατική επίθεση με νεκρούς είναι πολύ μεγάλη αφού για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι γίνονται περίπου 1,3 επιθέσεις ανά ημέρα, σε κάθε επίθεση έχουμε περίπου 5,4 νεκρούς ή 7 νεκρούς ημερησίως (University of Maryland, 2021). Ο αντίκτυπος εκτιμάται ως πολύ μεγάλος στην οικονομία διότι κάθε άνθρωπος είναι πολύτιμος και δυνητικά μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο παράγοντα ανάπτυξης ενώ οι νεκροί αυξάνουν περισσότερο από μια επίθεση με τραυματίες ή/και υλικές ζημιές το αρνητικό κλίμα και σε άλλους τομείς όπως στις ξένες επενδύσεις και στον τουρισμό.

Η πιθανότητα να γίνει τρομοκρατική επίθεση με τραυματίες είναι πολύ μεγάλη αφού για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι γίνονται περίπου 1,3 επιθέσεις ανά ημέρα, σε κάθε επίθεση έχουμε περίπου 2,4 τραυματίες ή 3,1 τραυματίες ημερησίως (University of Maryland, 2021). Ο αντίκτυπος εκτιμάται ως μικρός στην οικονομία λόγω του πληθυσμού, του οικονομικού μεγέθους της χώρας αλλά και του γεγονότος ότι οι τραυματίες αυξάνουν λιγότερο από μια επίθεση με νεκρούς το αρνητικό κλίμα και σε άλλους τομείς όπως στις ξένες επενδύσεις και στον τουρισμό.

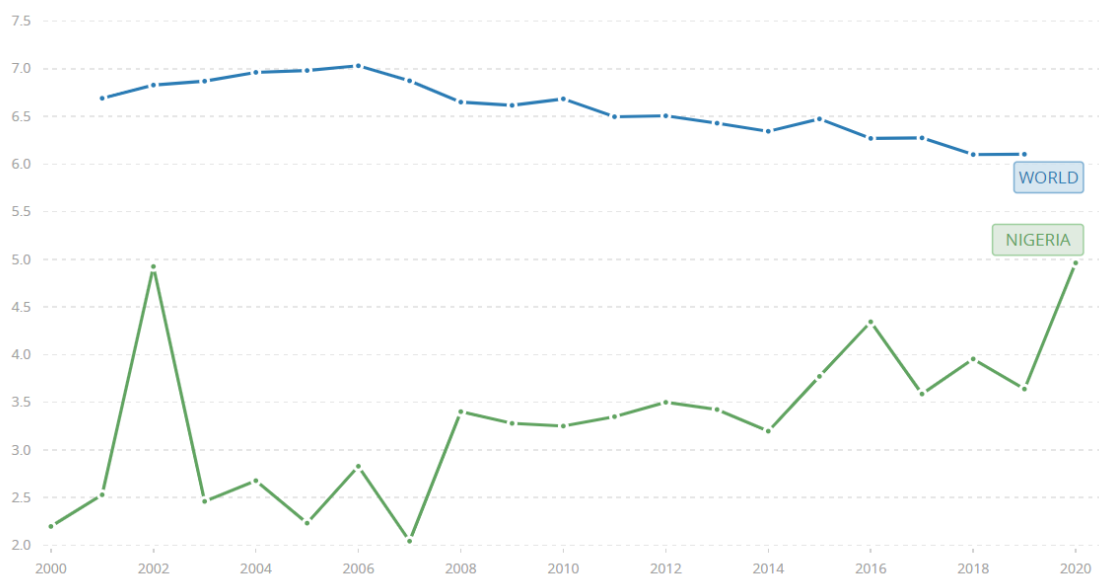
Η πιθανότητα να γίνει τρομοκρατική επίθεση και να οδηγήσει σε καταστροφή υποδομών και εγκαταστάσεων είναι πολύ μικρή αφού για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι εναντίον πάσης φύσεως υποδομών και εγκαταστάσεων γίνονται περίπου 0,058 επιτυχημένες επιθέσεις ανά ημέρα ή περίπου 1,74 επιτυχημένες επιθέσεις ανά μήνα (University of Maryland, 2021). Εκτιμούμε τον αντίκτυπο ως πολύ μεγάλο γιατί όπως ήδη αναφέρθηκε στην μελέτη του Akubor (2015) η χώρα δύναται να χάνει ένα τεράστιο ποσό από το κύριο προϊόν της, το πετρέλαιο,

αλλά και να επηρεαστεί και η παραγωγικότητα σε άλλους τομείς της οικονομίας. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και άρθρο στο περιοδικό The Economist (2016) όπου σε άρθρο του αναφέρει ότι από ένα κύμα τέτοιων επιθέσεων στις αρχές του καλοκαιριού του 2016 είχε ως αποτέλεσμα να ελαττωθεί η παραγωγή κατά περίπου 32% και να προκαλέσει πτώση των εξαγωγών και συνεπώς των κρατικών εσόδων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τέτοιου είδους επιθέσεις δύναται να καταστρέψουν και άλλου είδους υποδομές όπως δίκτυα ηλεκτροδότησης / ύδρευσης /επικοινωνιών / μεταφορών, νοσοκομεία, οδικό δίκτυο. Υποδομές και εγκαταστάσεις που πρέπει να διατηρούνται σε καλή κατάσταση αλλά και να βελτιώνονται συνεχώς για την περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας (Enimola, 2010). Εάν καταστρέφονται τότε η κυβέρνηση πρέπει να τις ξαναφτιάξει με συνέπεια να χάνει πόρους από άλλα αναπτυξιακά έργα.

Η πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε αύξηση των αμυντικών δαπανών θεωρούμε πως είναι μέτρια, η χώρα χρειάζεται ασφάλεια για να προσελκύσει ξένους επενδυτές αλλά και για να μην καταστρέφονται οι υποδομές της όπως έχουμε ήδη αναφέρει, επιπλέον και στην εικόνα 2 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτές οι δαπάνες αυξάνονται. Ο αντίκτυπος εκτιμάται μικρός γιατί όπως φαίνεται στην εικόνα 3 το ποσοστό αυτών των δαπανών επί των συνολικών κυβερνητικών δαπανών μετά το 2014 έχει αυξηθεί αν και είναι μικρότερο από το παγκόσμιο επίπεδο. Εκτιμούμε ότι εάν χρειαστεί να προβεί σε μεγαλύτερες τέτοιες δαπάνες τα ποσά που θα διαθέσει δεν θα είναι μεγάλα σε σχέση με το οικονομικό μέγεθος της χώρας επιπλέον όπως φαίνεται στην εικόνα 2 η Νιγηρία δαπανά μικρό ποσοστό του ΑΕΠ της σε σχέση με το παγκόσμιο επίπεδο για τέτοιες δαπάνες. Με δεδομένο το ΑΕΠ της χώρας εκτιμάται πως τα ποσά που θα αναγκαστεί η χώρα να κατευθύνει σε αμυντικές δαπάνες δεν θα επηρεάσουν υπερβολικά τα ποσά που θα χρησιμοποιήσει σε επενδύσεις σε άλλους παραγωγικούς τομείς.

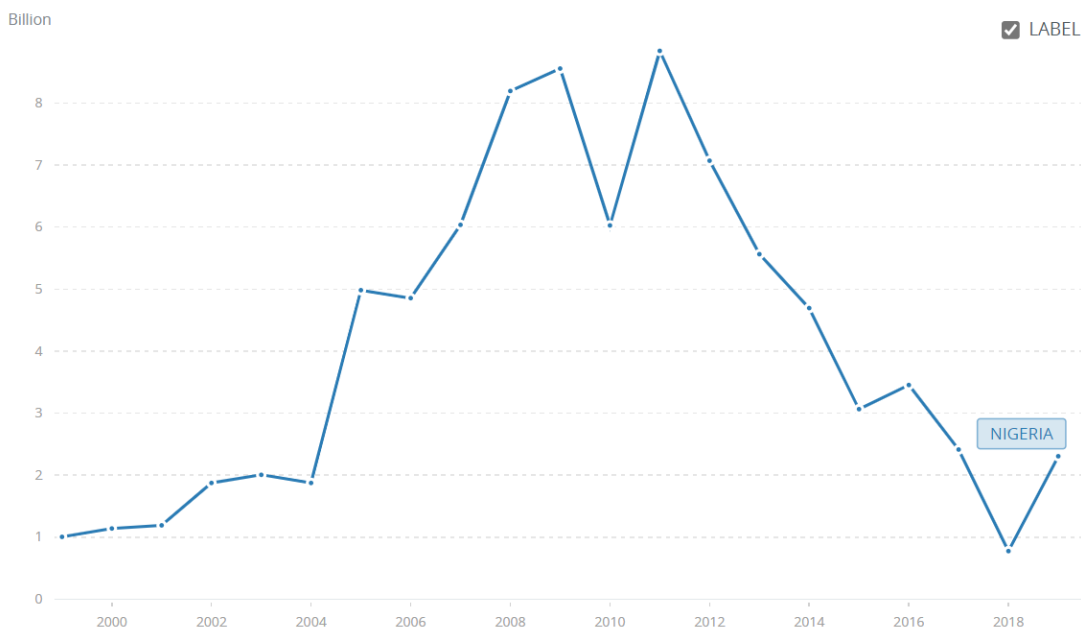

Εικόνα 2. Ποσοστό των στρατιωτικών δαπανών επί του ΑΕΠ της κυβέρνησης της Νιγηρίας και σε παγκόσμιο επίπεδο για τα έτη 1999-2020 (Πηγή: World Bank, 2021a).

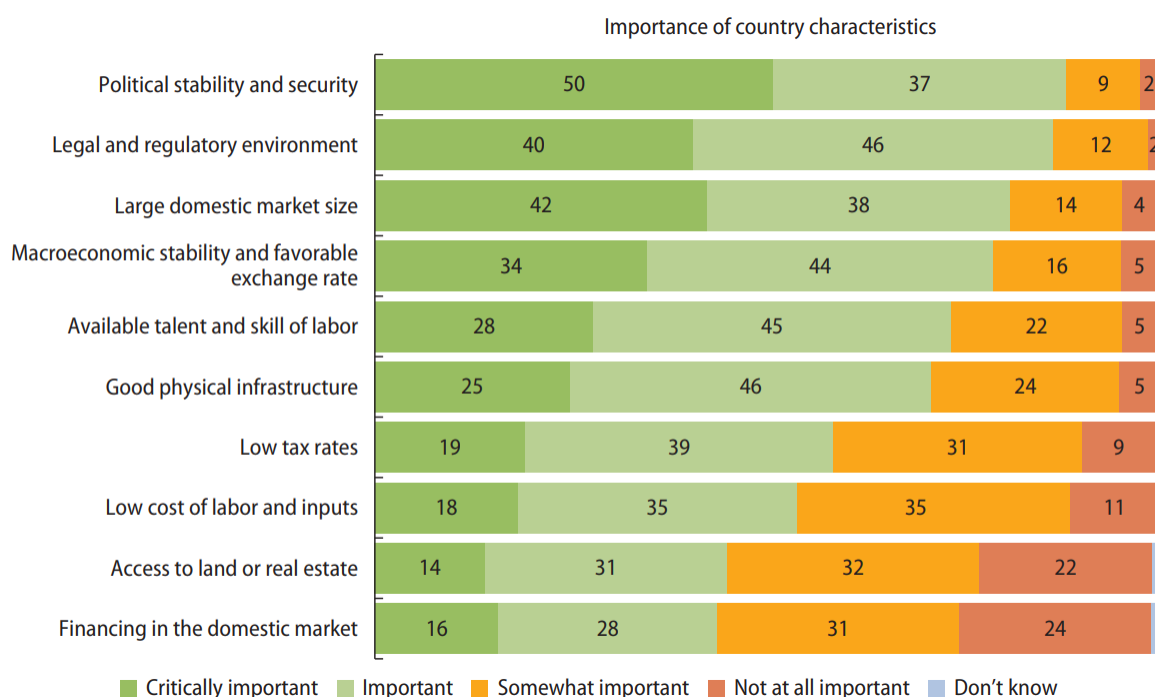

Εικόνα 3. Ποσοστό των στρατιωτικών δαπανών επί των συνολικών δαπανών της κυβέρνησης της Νιγηρίας και σε παγκόσμιο επίπεδο για τα έτη 2000-2020 (Πηγή: World Bank, 2021a).

Η πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε μείωση των ξένων επενδύσεων είναι πολύ μεγάλη σύμφωνα με όσα αναφέραμε αλλά και όπως φαίνεται στην εικόνα 5. Το ποσό το ξένων επενδύσεων από το 1999 αυξάνει, μετά την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση του 2008 έχουμε μια μικρή πτώση που γρήγορα ανακάμπτει και μετά την έξαρση των τρομοκρατικών επιθέσεων έχουμε μεγάλη μείωση. Στην εικόνα 6 επιβεβαιώνεται ότι οι ξένοι επενδυτές έχουν ως πρώτη προτεραιότητα την πολιτική σταθερότητα και την ασφάλεια. Η αύξηση των επιθέσεων τους κάνει να αποφεύγουν την χώρα. Ο αντίκτυπος είναι πολύ μεγάλος γιατί η χώρα έχει μεγάλη ανάγκη τις ξένες επενδύσεις. Οι ξένες επενδύσεις προσφέρουν εργασία, τεχνογνωσία, μάθηση εργασιακών δεξιοτήτων, αύξηση των εγχώριων επενδύσεων και αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας (Cotton & Ramachandran, 2001).

Εικόνα 5. Συνολικό ποσό άμεσων ξένων επενδύσεων ανά έτος για την Νιγηρία για τα έτη 1999-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).

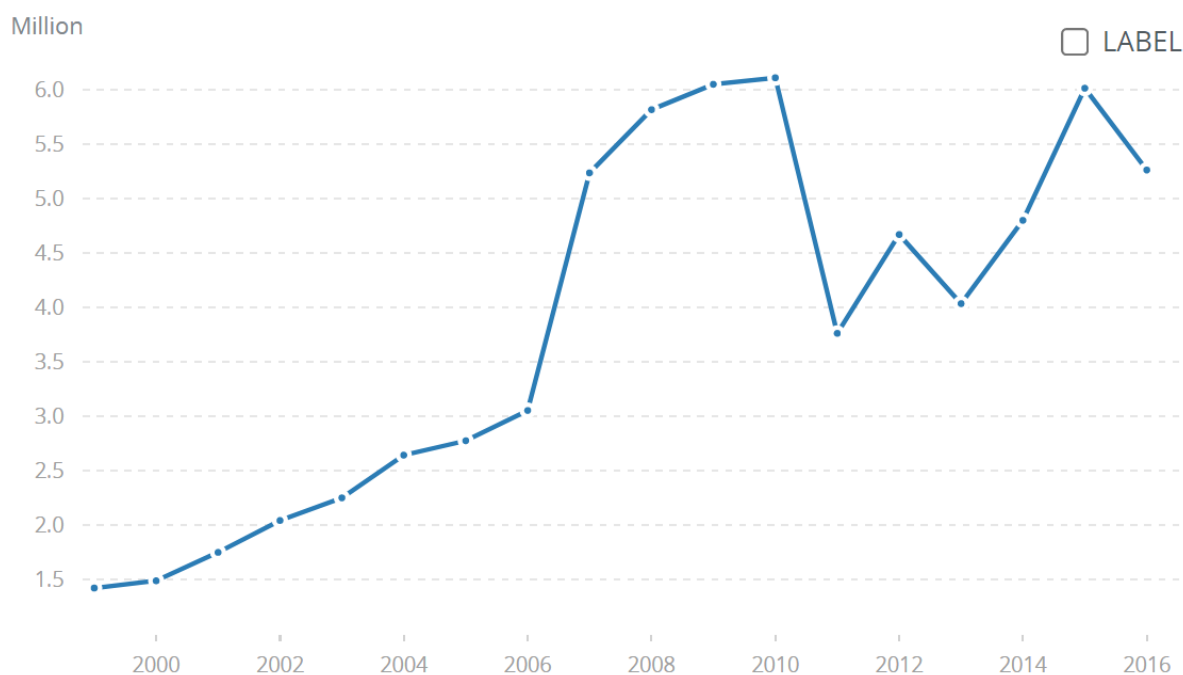

Εικόνα 6. Σημαντικότητα χαρακτηριστικών μιας χώρας για τους επενδυτές (Πηγή: World Bank Group, 2018, p. 25)

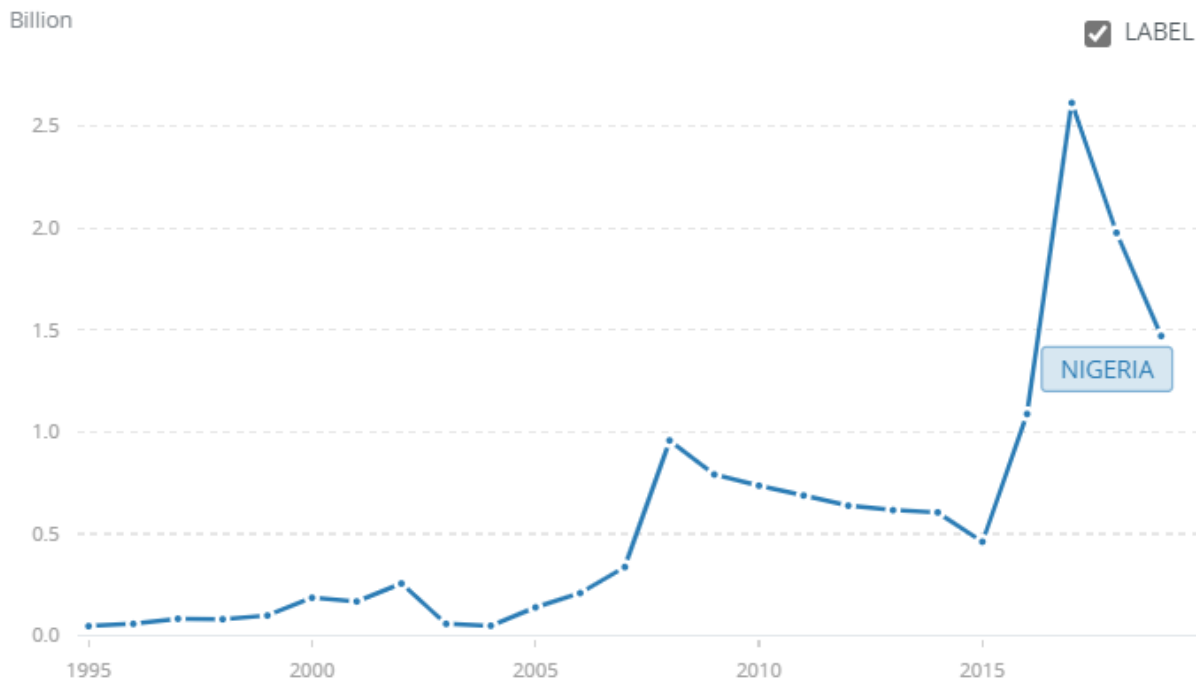
Η πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε πτώση των εγχώριων επενδύσεων είναι πολύ μικρή αφού όπως φαίνεται στον πίνακα 1 της μελέτης των Ewubare & Worlu (2020) μόνο το 2008-2009 παρατηρείται μια αξιοσημείωτη πτώση στο συνολικό ποσό των εγχώριων επενδύσεων. θεωρούμε ότι αυτή η πτώση οφείλεται στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και όχι στην τρομοκρατία. Ο αντίκτυπος θεωρούμε ότι είναι μικρός γιατί σύμφωνα με την ίδια μελέτη το ποσό των εγχώριων επενδύσεων δεν φαίνεται να είναι ένας καθοριστικός παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης της Νιγηρίας.

Η πιθανότητα να γίνει τρομοκρατική επίθεση και μετά να οδηγήσει σε πτώση του χρηματιστηρίου είναι πολύ μικρή αφού από την μελέτη των Osuala κ.ά. (2015) φαίνεται ότι μόνο μετά από εντυπωσιακό χτύπημα θα επηρεαστούν πολύ λίγο οι μετοχές τραπεζών και ασφαλειών. Θεωρούμε ότι επιθέσεις σε πετρελαϊκές υποδομές δύναται να προκαλέσουν πτώση του Γενικού Δείκτη αλλά δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί σχετική έρευνα αλλά και πάλι με βάση όσα αναφέραμε για την καταστροφή υποδομών και εγκαταστάσεων η πιθανότητα είναι πολύ μικρή. Μελετώντας την τιμή Γενικού Δείκτη παρατηρούμε ότι από το τέλος του 2009 έως το τέλος του 2020 η τιμή του έχει διπλασιαστεί και η κεφαλαιοποίηση των εισηγμένων εταιρειών έχει τετραπλασιαστεί (Central Bank of Nigeria, 2021). Βέβαια αυτό το διάστημα ο Γενικός Δείκτης παρουσιάζει κάποιες διακυμάνσεις αλλά δεν μπορούμε να εκτιμήσουμε εάν οφείλονται σε διακυμάνσεις στην τιμή του πετρελαίου ή σε επιθέσεις ή σε άλλους παράγοντες. Με βάση την μελέτη των Hadhek κ.ά. (2019), και με δεδομένο ότι κατά τον Masoud (2013) οι επιδόσεις του χρηματιστηρίου είναι σημαντικές για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας θεωρούμε ότι αντίκτυπος είναι μεγάλος.

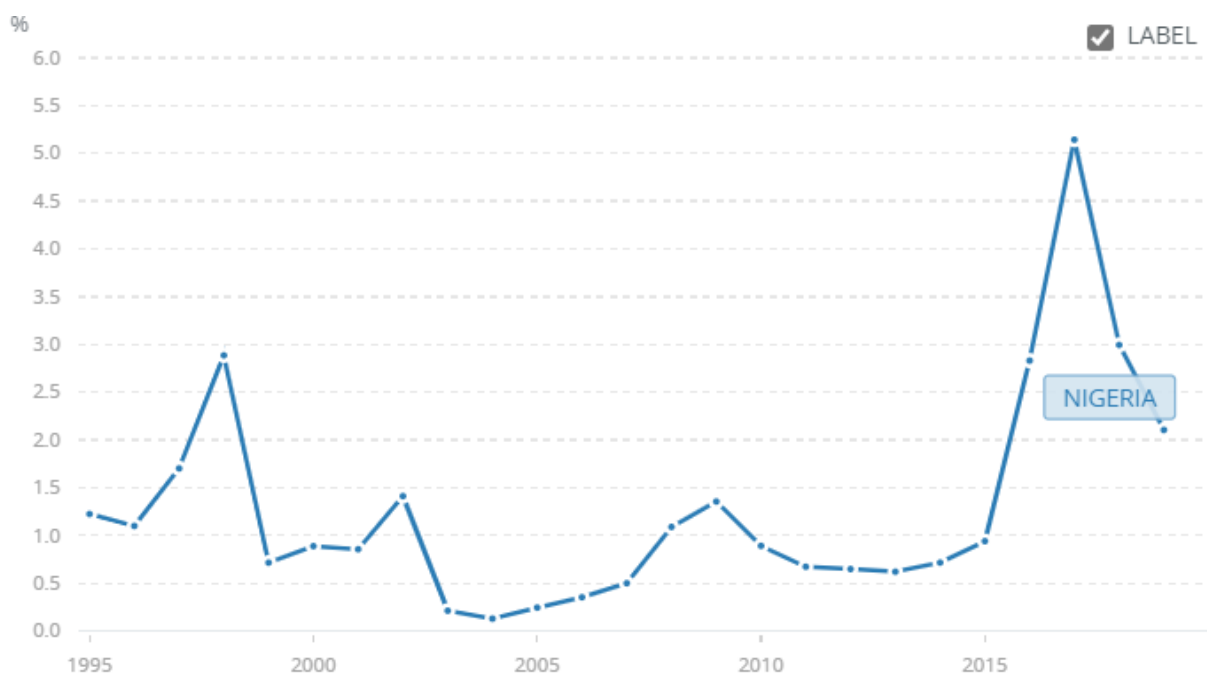
Η πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε πτώση του τουρισμού είναι μεγάλη σύμφωνα με όσα αναφέραμε αλλά και όπως φαίνεται στην εικόνα 7 μετά το 2009 ο αριθμός διεθνών αφίξεων μειώθηκε πάρα πολύ για να ανακάμψει μετά το 2015. Ο αντίκτυπος εκτιμάται πολύ μικρός αφού τα έσοδα της χώρας από τον τουρισμό είναι σχετικά λίγα σε σχέση με το ΑΕΠ της χώρας (εικόνα 8) αλλά και ως ποσοστό των εξαγωγών (εικόνα 9). Μέσο – μακροπρόθεσμα η χώρα που θέλει να επεκταθεί και στον τομέα του τουρισμού εκτιμάται ότι ο αντίκτυπος θα μεγαλώσει.

Εικόνα 7. Αριθμός διεθνών αφίξεων τουριστών στην Νιγηρία για τα έτη 1999-2016 (Πηγή: World Bank, 2021a).

Εικόνα 8. Έσοδα από τον διεθνή τουρισμό της Νιγηρίας για τα έτη 1995-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).

Εικόνα 9. Ποσοστό κερδών από τον διεθνή τουρισμό επί των κερδών από τις εξαγωγές της Νιγηρίας για τα έτη 1995-2019 (Πηγή: World Bank, 2021a).

Η πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε πτώση της παραγωγής στους τομείς βιομηχανίας, μεταποίησης είναι πολύ μικρή. Αφού για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι γίνονται περίπου 0,005 επιθέσεις ανά ημέρα εναντίον τέτοιων εργοστασίων (University of Maryland, 2021). Λόγω της προαναφερόμενης σημαντικής πτώσης παραγωγής αλλά και του ποσοστού αυτών των τομέων στο ΑΕΠ εκτιμούμε τον αντίκτυπο ως μέτριο.

Για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι έγιναν περίπου 0,0214 επιθέσεις ανά ημέρα που οδηγούν σε καταστροφή αγροτικών επιχειρήσεων ή εναντίον αγροτών (University of

Maryland, 2021). Αλλά λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές προαναφερθείσες μελέτες και τον αριθμό των εκτοπισμένων που περιλαμβάνει και πάρα πολλούς αγρότες, θεωρούμε την πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε πτώση της αγροτικής παραγωγής ως μέτρια. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει οι επιθέσεις αυτές μειώνουν σε σημαντικό βαθμό την συνολική παραγωγή και την παραγωγικότητα και λαμβάνοντας υπόψη το ποσοστό του ΑΕΠ της γεωργίας αλλά και τις ανάγκες σε σίτιση του διαρκώς αυξανόμενου πληθυσμού ο αντίκτυπος εκτιμάται ως μεγάλος.

Για την δεκαετία του 2010 μπορούμε να υπολογίσουμε ότι γίνονται περίπου 0,06 επιθέσεις εναντίον υπαίθριων αγορών και καταστημάτων ανά ημέρα (University of Maryland, 2021). Λόγω ελλείψεως στοιχείων δεν μπορούμε να υπολογίσουμε τις επιθέσεις που οδηγούν σε καταστροφή των εμπορικών οδών αλλά και τον αριθμό των εμπορευμάτων που δεν πωλούνται λόγω των επιθέσεων επειδή οι καταναλωτές αποφεύγουν τις περιοχές που εκδηλώθηκαν επιθέσεις με συνέπεια τα εν λόγω προϊόντα να καταστρέφονται εάν είναι νωπά ή να αποθηκεύονται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Λαμβάνοντας υπόψη και την μελέτη των Tingbani κ.α. (2019) εκτιμούμε την πιθανότητα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να οδηγήσουν σε πτώση του εμπορίου ως μεγάλη. Λόγω του γεγονότος ότι δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια το ανεπίσημο εμπόριο εντός της χώρας όπως και με γειτονικές χώρες (UNDP, 2020), αλλά και του ποσοστό του εμπορίου στο ΑΕΠ ο αντίκτυπος εκτιμάται μέτριος.

Η πιθανότητα να μην παρακολουθούν τα μαθήματα τους οι μαθητές, λόγω ύπαρξη της τρομοκρατίας και ιδιαίτερα της οργάνωσης Boko Haram, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν εκτιμάται ως πολύ μεγάλη. Ο αντίκτυπος εκτιμάται πολύ μεγάλος αφού αυτοί οι νέοι ουσιαστικά θα μπουν στην αγορά εργασίας ως ανειδίκευτοι εργάτες ενώ η χώρα όπως κάθε σύγχρονη οικονομία έχει μικρή ανάγκη τέτοιο εργατικό δυναμικό, αλλά περισσότερο χρειάζεται εξειδικευμένους εργαζόμενους με γνώσεις και δεξιότητες.

Τα ανωτέρω μπορούμε να τα συνοψίσουμε στον πίνακα 10.

Πίνακας 2. Πίνακας Αναγνώρισης Κινδύνων

Κίνδυνος	Πιθανότητα	Αντίκτυπος	Προτεραιότητα
K1= Νεκροί	5	5	25
K2= Τραυματίες	5	2	10
K3= Καταστροφή Υποδομών	1	5	5
K4= Αύξηση Αμυντικών Δαπανών	3	2	6
K5= Μείωση των ξένων επενδύσεων	5	5	25
K6= Μείωση των εγχώριων επενδύσεων	1	2	2
K7= Αρνητική επίδραση στο χρηματιστήριο	1	4	4
K8= Αρνητική επίδραση στον τουρισμό	4	1	4
K9= Μείωση παραγωγής στους τομείς βιομηχανίας και μεταποίησης	1	3	3
K10= Μείωση αγροτικής παραγωγής	3	4	12
K11= Πτώση εμπορίου	4	3	12
K12=Μη προσέλευση στο σχολείο	5	5	25

Τοποθετούμε τους κινδύνους σε μια μήτρα κινδύνου όπως φαίνεται στην εικόνα 10. Είναι αμέσως φανερό ότι οι κίνδυνοι από την τρομοκρατία μπορούν να επηρεάσουν πολύ αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη της Νιγηρίας. Η χώρα απαιτείται να δράσει άμεσα αλλιώς δεν θα καταφέρει να εκμεταλλευτεί στο έπακρο όλες τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης που διαθέτει. Επιπλέον, με βάση τα όσα αναφέρθηκαν για τις επαφές της Boko Haram με άλλες οργανώσεις, το γεγονός ότι είναι η οργάνωση που ευθύνεται για τους περισσότερους θανάτους παγκοσμίως (University of Maryland, 2021) και γενικά ότι γιγαντώνεται, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι: η οργάνωση δεν αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά και πιθανόν αυτή η εικόνα που φαίνεται τώρα στην μήτρα να μεταβληθεί προς το χειρότερο στο μέλλον.

		ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ				
		ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΗ	ΧΑΜΗΛΗ	ΜΕΤΡΙΑ	ΥΨΗΛΗ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗ
ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ	ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΟΣ				K8	
	ΧΑΜΗΛΟΣ	K6		K4		K2
	ΜΕΤΡΙΟΣ	K9			K11	
	ΥΨΗΛΟΣ	K7		K10		
	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΟΣ	K3				K1, K5, K12

Εικόνα 10. Μήτρα κινδύνων από την τρομοκρατία για την οικονομία της Νιγηρίας.

5 Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία αρχικά μελετήσαμε την οικονομική ανάπτυξή της Νιγηρίας από την ανεξαρτησία της έως και σήμερα. Είναι αναμφίβολο ότι η Νιγηρία ως χώρα έχει καταφέρει να σημειώσει μία εντυπωσιακή πρόοδο σε ό,τι αφορά την οικονομία της κατά τη διάρκεια των τριών περίπου τελευταίων δεκαετιών. Παρόλα αυτά, επισημάναμε και κάποιες προκλήσεις τις οποίες αυτή εξακολουθεί, δυστυχώς, ακόμα και σήμερα να αντιμετωπίζει και οι οποίες δρουν ανασταλτικά στην περαιτέρω οικονομική της ανάπτυξη και κατ' επέκταση όλης της Αφρικής.

Στην συνέχεια αναλύσαμε την κατά την άποψη μας σημαντικότερη πρόκληση, την πρόκληση της τρομοκρατίας στη χώρα στο ίδιο χρονικό διάστημα. Η τρομοκρατία στην χώρα φαίνεται ότι αυξήθηκε πάρα πολύ μετά την ένταση των επιθέσεων της ισλαμιστικής οργάνωσης Boko Haram το 2009. Η οργάνωση αυτή με κύριο αίτημα την επικράτηση του ισλαμικού νόμου φαίνεται ότι δεν έχει αντιμετωπιστεί με επιτυχία από τις αρχές της χώρας και ήδη είναι η φονικότερη όχι μόνο στην Νιγηρία αλλά και σε όλο τον πλανήτη τα τελευταία έτη. Έχει επαφές με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις και εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα περιορισμού της τότε είναι πιθανό στο μέλλον να έχει διεθνή / παγκόσμια δράση με ότι αυτό συνεπάγεται για την χώρα και φυσικά για όλο τον πλανήτη.

Κατόπιν, εντοπίσαμε τους κινδύνους που προέρχονται από την δράση τρομοκρατικών ομάδων για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τους αξιολογήσαμε με τα διαθέσιμα στοιχεία που καταφέραμε να συλλέξουμε και δημιουργήσαμε μια μήτρα κινδύνων για την αξιολόγηση των κινδύνων από την τρομοκρατία στην οικονομική ανάπτυξη της Νιγηρίας. Καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η τρομοκρατία θέτει πολύ σοβαρούς κινδύνους σε αυτή την προσπάθεια ανάπτυξης και απαιτείται η λήψη άμεσων μέτρων από την κυβέρνηση της χώρας.

Για να πάψει η δράση της Boko Haram και των άλλων τρομοκρατικών / εξτρεμιστικών οργανώσεων απαιτείται μεγάλη, επίπονη και συντονισμένη προσπάθεια από την πολιτική ηγεσία. Είναι απαραίτητο να ληφθούν άμεσα μέτρα καταπολέμησης των αιτιών που την γέννησαν και την θρέφουν όπως των κάθε μορφής ανισοτήτων μεταξύ των πολιτών.

Παράλληλα διαπιστώσαμε ότι στοιχεία για την οικονομία και την τρομοκρατία μπορούν να συλλεχθούν από πολλές πηγές που πολλές φορές παρουσιάζουν αποκλίσεις. Αυτή η ποικιλία πηγών και αποκλίσεων είναι πρόκληση για τον μελετητή ώστε να επιλέξει τις ορθότερες προς αποφυγή λάθος συμπερασμάτων. Επιπλέον, εντοπίσαμε ότι οι μελέτες επί του θέματος για την Νιγηρία είναι λίγες και πολύ πρόσφατες, νεότερες της δεκαετίας και απαιτούνται και άλλες εξειδικευμένες μελέτες για πληρέστερη άποψη επί του θέματος. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι απαιτούνται μελέτες της επίδρασης των επιθέσεων στις μετοχές πετρελαϊκών εταιρειών αλλά και επί του Γενικού Δείκτη. Επιπρόσθετα διαπιστώσαμε ότι ο υπολογισμός του κόστους που επιφέρει στην οικονομία η τρομοκρατία είναι μια περίπλοκη διαδικασία και το αποτέλεσμα δύναται να διαφέρει λόγω των πολλών παραδοχών που απαιτούνται να γίνουν από τον ερευνητή.

Με δεδομένη την οικονομική δυναμική της «μαύρης» ηπείρου και ιδιαίτερα της Νιγηρίας αλλά και την γιγάντωση της τρομοκρατικής οργάνωσης BOKO HARAM είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να συνεχιστεί η διερεύνηση του θέματος και σε μεταγενέστερες μελέτες. Η Νιγηρία από την μια πλευρά, εάν επαληθευτούν οι προβλέψεις, θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην άνοδο της Αφρικής και στην αλλαγή των ισορροπιών ισχύος οπότε πρέπει να μελετηθεί όχι μόνο από ακαδημαϊκό αλλά και από εθνικό-οικονομικό ενδιαφέρον διότι ήδη πολλοί Έλληνες / ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στην Νιγηρία, ενδεικτικά αναφέραμε την COCA-COLA HELLAS. Ενώ από την άλλη η BOKO HARAM που τώρα δρα στην Νιγηρία και στις γειτονικές χώρες μπορεί πολύ γρήγορα να φτάσει και στην χώρα μας. Μελετώντας περαιτέρω το θέμα μπορούμε να πάρουμε γνώση από την οικονομική ζημιά που μπορεί να προκαλέσει η τρομοκρατία σε μια χώρα ιδιαίτερα από μια τρομοκρατική οργάνωση που αν δεν αντιμετωπιστεί εγκαίρως και αυτή γιγαντωθεί. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στην χώρα μας πλέον διαβιούν αρκετοί μουσουλμάνοι που ένα τμήμα τους ίσως δημιουργήσει μια θρησκευτική οργάνωση η οποία υπό προϋποθέσεις μπορεί να εξελιχθεί στην BOKO HARAM της Ελλάδας.

Κατάλογος Πηγών

- Abadie, A., & Gardeazabal, J. (2003). The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country. *American Economic Review*, 93(1), 113–132. <https://doi.org/10.1257/000282803321455188>.
- Adamolekun, L. (Ed.). (1999). *Public administration in Africa: Main issues and selected country studies*. Westview Press.
- Adejumobi, S. (Ed.). (2011). *State, Economy, and Society in Post-Military Nigeria*. Palgrave Macmillan US. <https://doi.org/10.1057/9780230117594>.
- Adelaja, A., & George, J. (2019). Effects of conflict on agriculture: Evidence from the Boko Haram insurgency. *World Development*, 117, 184–195. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.01.010>.
- Adeleye, I., & Esposito, M. (Eds.). (2018). *Africa's Competitiveness in the Global Economy*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-67014-0>.
- African Development Bank. (2020). *African Economic Outlook 2020*. African Development Bank Group. <https://www.afdb.org/en/documents/african-economic-outlook-2020>. Πρόσβαση: 3/8/2021.
- Agbiboa, D. E. (2013). Ethno-religious Conflicts and the Elusive Quest for National Identity in Nigeria. *Journal of Black Studies*, 44(1), 3–30. <https://doi.org/10.1177/0021934712463147>
- Ajogbeje, K., Adeniyi, O., & Folarin, O. (2017). The effect of terrorism on tourism development in Nigeria: A note. *Tourism Economics*, 23(8), 1673–1678. <https://doi.org/10.1177/1354816617692477>.
- Akinbi, J. O. (2015). EXAMINING THE BOKO HARAM INSURGENCY IN NORTHERN NIGERIA AND THE QUEST FOR A PERMANENT RESOLUTION OF THE CRISIS. *Global Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 3(8), 32–45. <https://www.eajournals.org/wp-content/uploads/Examining-the-Boko-Haram-Insurgency-in-Northern-Nigeria-and-the-Quest-for-A-Permanent-Resolution-Of-The-Crisis.pdf>. Πρόσβαση: 8/8/2021.
- Akpan, P., Onwuka, E., & Onyeizugbe, C. (2012). *Terrorist Activities and Economic Development in Nigeria: An Early Warning Signal* (SSRN Scholarly Paper ID 2173041). Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=2173041>. Πρόσβαση: 15/8/2021.
- Akubor, E. O. (2015). Terrorism and its Impact on Infrastructure and Economic Development of Nigeria: A Review of Selected Cases across the country since 1980. *Africa and Science*, 00186, 1–14. www.africa-and-science.com. Πρόσβαση: 12/8/2021.
- Apata, G. T. (2011). Effects of global climate change on Nigerian agriculture: An empirical analysis. *CBN Journal of Applied Statistics* 2012, 2(1). <https://dc.cbn.gov.ng/jas/vol2/iss1/3>. Πρόσβαση: 11/8/2021.
- Arce, D. G. (2019). On the human consequences of terrorism. *Public Choice*, 178(3), 371–396. <https://doi.org/10.1007/s11127-018-0590-9>.
- Bandyopadhyay, S., Sandler, T., & Younas, J. (2018). Trade and terrorism: A disaggregated approach. *Journal of Peace Research*, 55(5), 656–670. <https://doi.org/10.1177/0022343318763009>.

- Blomberg, S. B., Hess, G. D., & Orphanides, A. (2004). The macroeconomic consequences of terrorism. *Journal of Monetary Economics*, 51(5), 1007–1032.
<https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2004.04.001>
- Brinkel, T., & Ait-Hida, S. (2012). BOKO HARAM AND JIHAD IN NIGERIA. *Scientia Militaria - South African Journal of Military Studies*, 40(2). <https://doi.org/10.5787/40-2-994>.
- Central Bank of Nigeria. (2021). Central Bank of Nigeria Database. <https://www.cbn.gov.ng>.
 Πρόσβαση: 15/9/2021.
- Chenoweth, E., English, R., Gofas, A., & Kalyvas, S. N. (2019). *The Oxford Handbook of Terrorism*. OUP Oxford.
- Chuku C., Abang D., & Isip I-A. (2017). Growth and Fiscal Consequences of Terrorism in Nigeria, Working Paper No 284. African Development Bank Group.
<https://www.afdb.org/en/documents/document/working-paper-284-growth-and-fiscal-consequences-of-terrorism-in-nigeria-98159>. Πρόσβαση: 20/7/2021.
- Clements, B. J., Bhattacharya, R., Chakravarti, S., & Gupta, S. (2002). Fiscal Consequences of Armed Conflict and Terrorism in Low- and Middle-Income Countries. *International Monetary Fund*.
- Cotton, L., & Ramachandran, V. (2001). Foreign direct investment in emerging economies: Lessons from sub-Saharan Africa (WIDER Discussion Paper No. 2001/82). The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER).
<http://hdl.handle.net/10419/53028>. Πρόσβαση: 10/9/2021.
- Cox, M. (2012). Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West? *International Relations*, 26(4), 369–388. <https://doi.org/10.1177/0047117812461336>.
- Drakos, K., & Kutun, A. M. (2003). Regional Effects of Terrorism on Tourism in Three Mediterranean Countries. *Journal of Conflict Resolution*, 47(5), 621–641.
<https://doi.org/10.1177/0022002703258198>.
- Edeme, R. K., & Nkalu, C. N. (2019). Growth and Fiscal Effects of Terrorism in Nigeria. In R. C. Das (Ed.), *The Impact of Global Terrorism on Economic and Political Development* (pp. 293–306). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78769-919-920191024>
- Elaigwu, J. I. (2007). *The politics of federalism in Nigeria* (1. ed). Adonis & Abbey.
- Enimola, S. S. (2010). Infrastructure and Economic Growth: The Nigeria Experience, 1980–2006. *Journal of Infrastructure Development*, 2(2), 121–133.
<https://doi.org/10.1177/097493061100200203>.
- Ewubare, D. B., & Worlu, L. K. (2020). Effect of Domestic Investment on Economic Growth in Nigeria (1990-2017). *International Journal of Economics and Financial Management*, 5(1).
<https://iardpub.org/get/IJEFM/VOL.%205%20NO.%201%202019/Effect%20of%20Domestic%20Investment.pdf>. Πρόσβαση: 22/8/2021.
- Falola, T. (2009). *Colonialism and Violence in Nigeria*. Indiana University Press.
- Falola, T., & Heaton, M. M. (2008). *A history of Nigeria*. Cambridge University Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&AN=228147>.
 Πρόσβαση: 28/8/2021.
- Faluyi, T., Khan, S., & Akinola, A. O. (2019). *Boko Haram's Terrorism and the Nigerian State: Federalism, Politics and Policies*. Springer International Publishing.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-05737-4>.
- Flockhart, T. (2016). The coming multi-order world. *Contemporary Security Policy*, 37(1), 3–30.
<https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1150053>.
- Fofack, H. (2018). Finance & Development, December 2018. INTERNATIONAL MONETARY FUND. <https://elibrary.imf.org/view/journals/022/0055/004/022.0055.issue-004-en.xml>.
 Πρόσβαση: 22/9/2021.

- Gassebner, M., & Luechinger, S. (2011). Lock, stock, and barrel: A comprehensive assessment of the determinants of terror. *Public Choice*, 149(3), 235. <https://doi.org/10.1007/s11127-011-9873-0>.
- Global Organized Crime Index. (2021). 2021 Global Organized Crime Index Database. <https://ocindex.net/downloads>. Πρόσβαση: 28/9/2021.
- Hadhek, Z., Halfaoui, S., & Lafi, M. (2019). Terrorism and Stock Market Performance. *International Research Journal of Finance and Economics*, 171. <http://www.internationalresearchjournaloffinanceandconomics.com/>. Πρόσβαση: 02/9/2021.
- Hawksworth, J., Clarry, R., & Audino, H. (2017). The Long View How will the global economic order change by 2050? PWC. <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-the-world-in-2050-full-report-feb-2017.pdf>. Πρόσβαση: 11/7/2021.
- Hogetoorn, B., & Gerritse, M. (2021). The impact of terrorism on international mergers and acquisitions: Evidence from firm-level decisions. *Journal of Peace Research*, 58(3), 523–538. <https://doi.org/10.1177/0022343319900207>.
- Hopewell, K. (2015). Different paths to power: The rise of Brazil, India and China at the World Trade Organization. *Review of International Political Economy*, 22(2), 311–338. <https://doi.org/10.1080/09692290.2014.927387>.
- Institute for Economics & Peace. (2021). The Economic Value of Peace 2021. Institute for Economics & Peace. <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/01/EVP-2021-web-1.pdf>. Πρόσβαση: 12/7/2021.
- Internal Displacement Monitoring Centre. (2021). Internal Displacement Monitoring Centre Database. Internal Displacement Monitoring Centre. <https://www.internal-displacement.org/database/displacement-data>. Πρόσβαση: 5/9/2021.
- Jelilov, G., Ayinde, R., Tetik, S., Bilal, B., & Olali, N. (2018). Impact of Terrorism on Agricultural Business in Borno State, Nigeria. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, 12(3–4), 117–124. <https://doi.org/10.19041/APSTRACT/2018/3-4/14>.
- Kelechi Johnmary, A. (2013). Foreign Influence on the Nigerian Terror Group. *International Affairs and Global Strategy*, 12(1), 25–31. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/IAGS/article/view/6671>. Πρόσβαση: 8/8/2021.
- Kirsten, J. F. (1996). Nigeria: A federation gone wrong. *Koers - Bulletin for Christian Scholarship*, 61(4), 499–509. <https://doi.org/10.4102/koers.v61i4.613>
- Lachmann, R. (2020). *First-class passengers on a sinking ship: Elite politics and the decline of great powers*. Verso.
- Layne, C. (2012). The Global Power Shift from West to East. *The National Interest*, 119, 21–31. JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/42896450>. Πρόσβαση: 10/7/2021.
- Lewis, P. (1999). Nigeria's Economy: Opportunity and Challenge. *Issue*, 27(1), 50–53. <https://doi.org/10.1017/S0047160700503138>.
- Luce, E. (2013). *Time to Start Thinking America in the Age of Descent*. <http://www.vlebooks.com/vleweb/product/openreader?id=none&isbn=9780802194619>. Πρόσβαση: 10/7/2021.
- Lynch, T. J. (2016). Joseph S. Nye Jr. , *Is the American Century Over?* (Cambridge: Polity Press, 2015, £9.99/\$12.95). Pp. vii + 146. isbn 978 0 7456 9007 0. *Journal of American Studies*, 50(3), E58. <https://doi.org/10.1017/S0021875816000906>.
- Masoud, N. (2013). The impact of stock market performance upon economic growth. *Journals for Free - Journal Detail: International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(4), 788–798. <http://www.journals4free.com/link.jsp?l=18903618>. Πρόσβαση: 27/7/2021.

- Matusitz, J. A. (2012). *Terrorism and communication: A critical introduction*. SAGE Publications. <https://us.sagepub.com/en-us/nam/terrorism-and-communication/book238153#preview>. Πρόσβαση: 9/8/2021.
- Mehmood, S. (2014). Terrorism and the macroeconomy: Evidence from Pakistan. *Defence and Peace Economics*, 25(5), 509–534. <https://doi.org/10.1080/10242694.2013.793529>.
- Momoh, A., & Adejumobi, S. (Eds.). (2002). *The national question in Nigeria: Comparative perspectives*. Ashgate.
- Njoku, E. T. (2011). Globalization and Terrorism in Nigeria. *Foreign Policy Journal*. <https://www.foreignpolicyjournal.com/2011/08/13/globalization-and-terrorism-in-nigeria/view-all>. Πρόσβαση: 19/8/2021.
- Obaje, N. G. (2009). *Geology and Mineral Resources of Nigeria (Vol. 120)*. Springer Berlin Heidelberg. <https://doi.org/10.1007/978-3-540-92685-6>.
- Ochonu, M. E. (2009). *Colonial meltdown*. Ohio University Press.
- Okemi, M. E. (2013). Boko Haram: A Religious Sect or Terrorist Organization. *EA Journals*, 1(1), 1–9. <https://www.eajournals.org/journals/global-journal-of-politics-and-law-research-gjplr/vol-1-issue-1-june-2013/boko-haram-a-religious-sect-or-terrorist-organization/>. Πρόσβαση: 21/8/2021.
- Olowoselu, A., Bello, A., & Onuselogu, A. (2014). Historical Analysis of Boko Haram Insurgency on Educational Management in Northern Nigeria. *Global Journal of Arts Humanities and Social Sciences*, 2(10), 77–83. <https://www.eajournals.org/journals/global-journal-of-arts-humanities-and-social-sciences-gjahss/vol-2no-10december-2014/historical-analysis-boko-haram-insurgency-educational-management-northern-nigeria/>. Πρόσβαση: 25/8/2021.
- Omeje, K. (Ed.). (2021). *The Governance, Security and Development Nexus: Africa Rising*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-49348-6>.
- Onuoha, F. C. (2010). The Islamist challenge: Nigeria's Boko Haram crisis explained. *African Security Review*, 19(2), 54–67. <https://doi.org/10.1080/10246029.2010.503061>.
- Onuoha, G. (2016). A 'rising Africa' in a resource-rich context: Change, continuity and implications for development. *Current Sociology*, 64(2), 277–292. <https://doi.org/10.1177/0011392115614789>.
- Onuoha, J., & Ugwueze, M. I. (2014). United States Security Strategy and the Management of Boko Haram Crisis in Nigeria. *Global Journal of Arts Humanities and Social Sciences*, 2(3), 22–43. <https://www.eajournals.org/wp-content/uploads/United-States-Security-Strategy-and-the-Management-of-Boko-Haram-Crisis-in-Nigeria.pdf>. Πρόσβαση: 23/9/2021.
- OPEC. (2021). *Annual Statistical Bulletin 2020*. OPEC. <https://asb.opec.org>. Πρόσβαση: 27/8/2021.
- Osaghae, E. E. (1998). *Crippled Giant: Nigeria Since Independence*. Hurst & Company.
- Osaghae, E. E., & Suberu, R. T. (2005). *A history of identities, violence, and stability in Nigeria (CRISE working Paper No.6)*. Center for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity.
- Osuala, A. E., Anyanwu, U. N., & Kalu, A. O. (2015). Reaction of Banks and Insurance Companies' Stocks to Acts of Terrorism—An Event Study Approach. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(7), 12. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/RJFA/article/view/21587>. Πρόσβαση: 9/9/2021.
- Owolabi, T. J. (2021). Boko Haram Terrorism and Out-of-School Children in North East Nigeria (pp. 280–293). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004445079_015.
- Sandler, T., & Enders, W. (2008). *Economic Consequences of Terrorism in Developed and Developing Countries. Terrorism, Economic Development, and Political Openness*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511754388.002>.

- Saul, B. (2008). *Defining Terrorism in International Law*. Oxford University Press.
- Schmid, A. P., Jongman, A. J., Stohl, M., Brand, J., Flemming, P. A., van der Poel, A., Thijsse, R., Horowitz, L., & Affairs, H. U. C. for I. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, & Literature*. Transaction Publishers.
- Schwarz, F. A. O. (1983). *Nigeria: The tribes, the nation, or the race--the politics of independence*. Greenwood Press.
- Simon, J. D. (2001). *The Terrorist Trap: America's Experience with Terrorism*. Indiana University Press.
- Tavares, J. (2004). The open society assesses its enemies: Shocks, disasters and terrorist attacks. *Journal of Monetary Economics*, 51(5), 1039–1070.
<https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2004.04.009>.
- The Economist. (2016, June 25). Danegeld in the Delta. *The Economist*.
<https://www.economist.com/leaders/2016/06/25/danegeld-in-the-delta>. Πρόσβαση: 17/7/2021.
- Tingbani, I., Okafor, G., Tauringana, V., & Zalata, A. M. (2019). Terrorism and country-level global business failure. *Journal of Business Research*, 98, 430–440.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.08.037>.
- Transparency International. (2021). 2020—CPI. *Transparency.Org*.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2020>. Πρόσβαση: 28/8/2021.
- Tuman, J. S. (2009). *Communicating Terror: The Rhetorical Dimensions of Terrorism*. SAGE Publications.
- UNDP. (2020). *MEASURING THE ECONOMIC IMPACT OF VIOLENT EXTREMISM LEADING TO TERRORISM IN AFRICA, REPORT 2019 (REPORT 2019)*. UNDP.
<https://www.undp.org/publications/measuring-economic-impact-violent-extremism-leading-terrorism-africa>. Πρόσβαση: 11/7/2021.
- UNITED NATIONS PUBLICATIONS. (2017). *AFRICAN STATISTICAL YEARBOOK 2017*. UNITED NATIONS PUBNS.
- University of Maryland. (2021). *Global Terrorism Database (GTD)*. Global Terrorism Database (GTD). <https://www.start.umd.edu/gtd/>. Πρόσβαση: 3/8/2021.
- Walker, A. (2012). *What is Boko Haram? (Special Report)*. United States Institute of Peace.
<https://www.usip.org/sites/default/files/SR308.pdf>. Πρόσβαση: 22/8/2021.
- World Bank. (2020). *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1440-2>.
- World Bank. (2021a). *World Bank Database*. <https://databank.worldbank.org/home.aspx>.
 Πρόσβαση: 19/9/2021
- World Bank. (2021b). *World Integrated Trade Solution (WITS)*. <https://wits.worldbank.org>.
 Πρόσβαση: 20/9/2021
- World Bank Group. (2018). *Global Investment Competitiveness Report 2017/2018: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications*. Washington, DC: World Bank.
<https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1175-3>.
- Χουλιάρης, Α., & Πετρόπουλος, Σ. (2015). *Η ΑΦΡΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ, Οι Σχέσεις της Αφρικής με την Ευρώπη και τον Κόσμο*. ΣΕΑΒ.

Παράρτημα

Πίνακας 2. Πληθυσμός το 2000, 2020 και % μεταβολή για τις σαράντα πολυπληθέστερες χώρες του πλανήτη το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη, με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, 2021).

α/α	Ονομασία	Πληθυσμός 2000 (εκ.)	Πληθυσμός 2020 (εκ.)	Μεταβολή %
1	Κίνα	1.262,60	1.402,10	11,0
2	Ινδία	1.056,60	1.380,00	30,6
3	ΗΠΑ	282,2	329,5	16,8
4	Ινδονησία	211,5	273,5	29,3
5	Πακιστάν	142,3	220,9	55,2
6	Βραζιλία	174,8	212,6	21,6
7	Νιγηρία	122,3	206,1	68,5
8	Μπαγκλαντές	127,7	164,7	29,0
9	Ρωσία	146,6	144,1	-1,7
10	Μεξικό	98,9	128,9	30,3
11	Ιαπωνία	126,8	125,8	-0,8
12	Αιθιοπία	66,2	115	73,7
13	Φιλιππίνες	78	109,6	40,5
14	Αίγυπτος	68,8	102,3	48,7
15	Βιετνάμ	79,9	97,3	21,8
16	Δημ. Κονγκό	47,1	89,6	90,2
17	Τουρκία	63,2	84,3	33,4
18	Ιράν	65,6	84	28,0
19	Γερμανία	82,2	83,2	1,2
20	Ταϊλάνδη	63	69,8	10,8
21	Γαλλία	60,9	67,4	10,7
22	Ην. Βασίλειο	58,9	67,2	14,1
23	Τανζανία	33,5	59,7	78,2
24	Ιταλία	56,9	59,6	4,7
25	Νότιος Αφρική	45	59,3	31,8
26	Μυανμάρ	46,7	54,4	16,5
27	Κένυα	32	53,8	68,1
28	Νότιος Κορέα	47	51,8	10,2
29	Κολομβία	39,6	50,9	28,5
30	Ισπανία	40,6	47,4	16,7
31	Ουγκάντα	23,7	45,7	92,8
32	Αργεντινή	36,9	45,4	23,0

α/α	Όνομασία	Πληθυσμός 2000 (εκ.)	Πληθυσμός 2020 (εκ.)	Μεταβολή %
33	Ουκρανία	49,2	44,1	-10,4
34	Αλγερία	31	43,9	41,6
35	Σουδάν	27,3	43,8	60,4
36	Ιράκ	23,5	40,2	71,1
37	Αφγανιστάν	20,8	38,9	87,0
38	Καναδάς	30,7	38	23,8
39	Πολωνία	38,3	38	-0,8
40	Μαρόκο	28,8	36,9	28,1
41	Όλος ο πλανήτης	6.114,30	7.752,80	26,8

Πίνακας 2. Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού των σαράντα πολυπληθέστερων κρατών του πλανήτη το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη, με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, 2021).

α/α	Όνομασία	0-14 Ετών	15-64 Ετών	>65 Ετών
1	Κίνα	18	70	12
2	Ινδία	26	67	7
3	ΗΠΑ	18	65	17
4	Ινδονησία	26	68	6
5	Πακιστάν	35	61	4
6	Βραζιλία	21	70	10
7	Νιγηρία	43	54	3
8	Μπαγκλαντές	27	68	5
9	Ρωσία	18	66	16
10	Μεξικό	26	67	8
11	Ιαπωνία	12	59	28
12	Αιθιοπία	40	57	4
13	Φιλιππίνες	30	64	6
14	Αίγυπτος	34	61	5
15	Βιετνάμ	23	69	8
16	Δημ. Κονγκό	46	51	3
17	Τουρκία	24	67	9
18	Ιράν	25	69	7
19	Γερμανία	14	64	22
20	Ταϊλάνδη	17	70	13
21	Γαλλία	18	62	21
22	Ην. Βασίλειο	18	64	19
23	Τανζανία	44	54	3
24	Ιταλία	13	64	23
25	Νότιος Αφρική	29	66	6
26	Μυανμάρ	25	68	6
27	Κένυα	39	59	3
28	Νότιος Κορέα	13	72	16
29	Κολομβία	22	69	9
30	Ισπανία	14	66	20
α/α	Όνομασία	0-14 Ετών	15-64 Ετών	>65 Ετών

31	Ουγκάντα	46	52	2
32	Αργεντινή	24	64	11
33	Ουκρανία	16	67	17
34	Αλγερία	31	62	7
35	Σουδάν	40	57	4
36	Ιράκ	38	59	3
37	Αφγανιστάν	42	56	3
38	Καναδάς	16	66	18
39	Πολωνία	15	66	19
40	Μαρόκο	27	66	8
41	Όλος ο πλανήτης	25	65	9

Πίνακας 3. ΑΕΠ το 2000, 2020 και % μεταβολή για τις εικοσιπέντε χώρες του πλανήτη με το μεγαλύτερο ΑΕΠ το 2020 και συνολικά για όλο τον πλανήτη, με στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, 2021).

	Όνομασία	ΑΕΠ 2000 (δισ. \$)	ΑΕΠ 2020 (δισ. \$)	Μεταβολή %
1	ΗΠΑ	10252,3	20936,6	104
2	Κίνα	1211,3	14722,7	1115
3	Γερμανία	1943,1	3806,1	96
4	Ινδία	468,4	2623,0	460
5	Ιταλία	1143,8	1886,4	65
6	Καναδάς	744,8	1643,4	121
7	Ν. Κορέα	576,2	1630,5	183
8	Ρωσία	259,7	1483,5	471
9	Βραζιλία	655,4	1444,7	120
10	Αυστραλία	415,2	1330,9	221
11	Ισπανία	596,9	1281,2	115
12	Μεξικό	707,9	1076,2	52
13	Ινδονησία	165,0	1058,4	541
14	Ολλανδία	416,4	912,2	119
15	Ελβετία	279,8	748,0	167
16	Τουρκία	274,3	720,1	163
17	Σ. Αραβία	189,5	700,1	269
18	Πολωνία	172,2	594,2	245
19	Σουηδία	262,8	537,6	105
20	Βέλγιο	236,2	515,3	118
21	Ταϊλάνδη	126,4	501,8	297
22	Νιγηρία	69,4	432,3	522
23	Αυστρία	196,8	429,0	118
24	Ιρλανδία	99,9	418,6	319
25	Ισραήλ	132,7	402,0	203
26	Όλος ο πλανήτης	33651,3	84705,4	152

Πίνακας 4. Μερίδιο % ανά τομέα στο ΑΕΠ της Νιγηρίας από το 1981 έως και το 3ο τρίμηνο του 2019, (πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας, (Central Bank of Nigeria, 2021)).

α/α	Γεωργία	Βιομηχανία	Κατασκευές	Υπηρεσίες	Εμπόριο
1981	15,5	43,3	5,6	24,0	11,6
1982	16,2	41,9	4,5	25,1	12,3
1983	17,4	38,0	4,3	27,3	13,0
1984	16,7	40,8	3,5	26,9	12,1
1985	18,3	42,7	2,2	25,3	11,6
1986	19,6	40,9	2,2	25,5	11,7
1987	18,9	40,2	2,4	26,0	12,5
1988	19,6	39,9	2,5	25,2	12,8
1989	19,2	41,1	2,4	24,8	12,5
1990	17,9	44,2	2,3	24,1	11,5
1991	18,7	42,2	2,4	24,8	11,9
1992	18,7	41,6	2,4	25,1	12,0
1993	18,8	40,8	2,5	25,7	12,2
1994	19,2	39,6	2,6	26,4	12,2
1995	19,5	39,2	2,6	26,6	12,0
1996	19,5	39,9	2,5	26,4	11,6
1997	19,8	39,3	2,6	26,9	11,4
1998	20,0	38,1	2,7	27,6	11,5
1999	21,0	35,8	2,8	28,7	11,7
2000	20,4	37,2	2,8	28,3	11,3
2001	19,9	37,0	2,9	29,4	10,9
2002	27,0	31,3	2,6	29,0	10,1
2003	26,4	34,4	2,6	26,9	9,7
2004	25,4	32,6	2,2	27,8	12,1
2005	25,4	31,2	2,3	28,3	12,8
2006	25,6	28,7	2,5	29,5	13,8
2007	25,5	26,4	2,6	30,7	14,8
2008	25,3	24,1	2,7	32,1	15,8
2009	24,7	22,8	2,8	33,5	16,2
2010	23,9	22,0	2,9	34,7	16,5
2011	23,4	22,4	3,2	34,3	16,8
2012	23,9	21,7	3,3	34,6	16,4
2013	23,3	20,6	3,6	35,9	16,6
2014	22,9	20,5	3,8	36,2	16,6
2015	23,1	19,3	3,9	36,8	16,9
2016	24,4	17,8	3,7	36,9	17,2
2017	25,1	18,0	3,7	36,4	16,9
2018	25,1	17,9	3,7	36,8	16,4
2019	24,8	18,6	3,8	36,7	16,0

Πίνακας 5. Μερίδιο % ανά τομέα στο ΑΕΠ της Νιγηρίας από το 1981 έως και το 3ο τρίμηνο του 2019, (πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Νιγηρίας, (Central Bank of Nigeria, 2021)).

α/α	Αργό Πετρέλαιο και Φυσικό Αέριο	Στερεά Ορυκτά	Μεταποίηση
1981	75,4	1,0	23,6
1982	71,0	0,9	28,1
1983	77,0	0,8	22,2
1984	81,1	0,8	18,1
1985	77,1	0,7	22,2
1986	77,4	0,6	22,0
1987	76,7	0,5	22,8
1988	74,6	0,4	25,0
1989	76,1	0,4	23,4
1990	80,1	0,3	19,6
1991	76,9	0,5	22,6
1992	78,1	0,4	21,5
1993	78,7	0,3	21,0
1994	78,7	0,2	21,1
1995	79,8	0,2	19,9
1996	80,9	0,2	18,9
1997	81,0	0,2	18,8
1998	83,2	0,2	16,6
1999	81,6	0,3	18,2
2000	82,7	0,2	17,1
2001	81,9	0,2	17,8
2002	79,7	0,2	20,0
2003	82,2	0,2	17,6
2004	81,0	0,2	18,8
2005	79,6	0,3	20,1
2006	77,3	0,3	22,4
2007	74,8	0,3	24,9
2008	71,8	0,4	27,8
2009	70,3	0,4	29,3
2010	69,8	0,4	29,7
2011	66,8	0,5	32,7
2012	62,7	0,5	36,7
2013	54,6	0,6	44,8
2014	50,8	0,7	48,5
2015	49,8	0,8	49,5
2016	47,0	0,7	52,2
2017	48,2	0,7	51,1
2018	47,9	0,8	51,3
2019	48,3	0,4	51,3